

20
YANVAR

faciəsi
və
rabitəçilər

T3/2R)
J'96

228345

"Xalqımız o günü heç vaxt unutmayacaqdır.
Çünki, o, ayrı-ayrı insanlara edilən qəsd,
təcavüz deyildi, bu, bütün Azərbaycan xalqına,
Azərbaycan millətinə, Azərbaycan ölkəsinə
edilən hərbi təcavüz idi. Bu təcavüz nəticəsində
həlak olanlar xalq qəhrəmanlarıdır, onlar
millətimizin qəhrəmanlarıdır".

HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCANIN
MƏDƏNİYYƏTİ
KİTABXANASI

İdeya:

Nadir Əhmədov

Tərtib edənlər:Müşfiq Əmirov
Mədəd Coşğun**Korrektor:**

Şəhla Paşayeva

Kompüter:

Həyat Xəlilova

ÖN SÖZ

20 Yanvar 1990-cı il xalqımızın tarixinə böyük bir faciə, qara bir səhifə kimi həkk olub. Qanlı 20 Yanvar faciəsini heç vaxt unutmayacaq, şəhidlik zirvəsinə ucalan insanların müqəddəs xatirəsini daim əhtiramla yad edəcək xalqımızın qəlbində o illərin ağrısı ilə yanaşı, bir təəssüf hissi də yaşamaqdadır. Bu təəssüf hissi 20 Yanvar hadisələrinə vaxtında tam siyasi-hüquqi qiymət verilməməsi, xalqın başına gətirilən bu bəlanın yaranma səbəblərinin və günahkarlarının dəqiq aydınlaşdırılmaması ilə bağlıdır. Qədirbilən xalqımız tarixi bir həqiqəti, bir faktı da heç zaman unutmayacaq. Bu fakt xalqımızın qüdrətli oğlu Heydər Əliyev cənablarının 20 Yanvar hadisələri ilə bağlı həm xalqımız üçün, həm də özü üçün ən ağır məqamda müdrikliyini, Vətən və xalq sevgisini nümayiş etdirməsidir. Moskvada - Qanlı yanvara rəvac verənlərin qulağının dibində Heydər Əliyevin bəyanatı, sonralar 1990-cı ilin axırlarında Naxçıvan Muxtar Respublikasında olarkən deputat kimi MR Ali Sovetindəki çıxışı, daha sonra Azərbaycan Respublikasının xalq deputatı kimi respublikanın Ali Sovetinin sessiyasında cəsarətli və qətiyyətli çıxışı unudulmaz şöhrət salnaməsidir.

Xalqımız xatırlayır ki, Heydər Əliyev Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyində çıxışında demişdir: "XX əsr tarixində totalitarizmin törətdiyi ən qanlı terror aktlarından biri olan 20 Yanvar faciəsində Azərbaycan xalqına qarşı işlədilmiş cinayət əslində bəşəriyyətə, humanizmə, insanlığa qarşı həyata keçirilmiş dəhşətli əməldir. Xalqımız əmindir ki, müqəssirlər tarix, bəşəriyyət, eləcə də Azərbaycan xalqı qarşısında cavab verməli olacaqlar".

O vaxtın iqtidarı müdrik şəxsiyyətin çıxışlarındakı məsləhət və tövsiyələri fəaliyyət proqramı kimi qəbul etmək əvəzinə biganəlik, məsuliyyətsizlik göstərmiş, hətta Milli Şura 1992-ci il yanvarın 19-da

çox qəribə qərar qəbul etmişdi. Həmin qərar haqqında geniş məlumat verməyə ehtiyac duymadan onun mahiyyəti barəsində 1994-cü il yanvarın 12-də "20 Yanvar faciəsinin dördüncü ildönümü ilə bağlı tədbirlərin hazırlanması və keçirilməsi üzrə dövlət komissiyası"nın iclasında Heydər Əliyevin çıxışından bir hissəni xatırlatmaq kifayətdir: "Bu qərarın qəbul edilməsi Azərbaycan xalqına bəlkə də, 20 Yanvar 1990-cı ildə olan faciə kimi böyük bir xəyanətdir".

Bütün bu hallara son qoymaq, yanvar faciəsinə, yanvar hadisələrinə siyasi-hüquqi qiymət vermək, haqqın, ədalətin bərpası üçün lazımı tədbirlər hazırlayıb həyata keçirmək məqsədilə ölkə başçısının 5 yanvar 1994-cü il tarixli fərmanı Heydər Əliyev qüdrətinin parlaq nümunəsindən biri oldu. Sonrakı illərdə də ölkəmizdə bu sahədə böyük işlər görülmüş və görülməkdədir. Möhtərəm prezidentimizin müdrik qayğısı və uzaqgörənliyi ilə 20 Yanvar xalqımızın yenilməzlik salnaməsinə daxil edilmiş, bu hadisələr açıqlanmış, həqiqət öz yerini tapmışdır.

20 Yanvar ölkəmizin bütün insanları kimi şərlili peşə sahibləri olan rabitəçilərin də həyatında özünəməxsus iz buraxmışdır. 20 Yanvar faciəsi zamanı tərədən-dırnağadək silahlanmış sovet ordusunun əsgərləri erməni qisasçılarının köməyi ilə xalqımıza, dinc əhaliyə divan tutdu. Bu qanlı aksiya nəticəsində 131 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 841 nəfər qanunsuz həbs olunmuşdur. Şəhidlik zirvəsinə yüksələn sırada 4 nəfər rabitəçi də vardır. Ən yaxın adını - valideynini, övladını, qardaşını, həyat yoldaşını itirmiş yüzlərlə rabitəçi həmin günlərin dəhşəti ilə üz-üzə gəlmişdi.

Bu kitabın hazırlanmasında əsas qayə də məhz rabitəçilərin həyatında 20 Yanvarın buraxdığı izləri, xalqımızın tarixinin bu qanlı səhifəsinin rabitəçilərə aid olan məqamlarını imkan daxilində əks etdirib azadlıq və müstəqilliyimizin necə çətin, gərgin bir şəraitdə qazandığını gələcək rabitəçilərə çatdırmaqdan, onlarda tariximizə ehtiram, şəhidlərə ülvə sevgi, qan yaddaşımıza ciddi münasibət hisslərinin daha da gücləndirməsinə yardımçı olmaqdan ibarətdir.

NADİR ƏHMƏDOV

Rabitə Naziri

QAN YADDAŞI

- Qədim və zəngin tarixə malik xalqımız bir çox faciələrlə, fəlakətlərlə, dəhşətlərlə, ağrı-acıqlarla qarşılaşmışdır. Belə fəlakətlərdən biri tarixə 20 Yanvar faciəsi kimi daxil olmuşdur. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə imperiya ordusunun mütəşəkkil cinayətkar dəstələri sovet rejimini saxlamaq üçün Bakı şəhərinə təcavüz edərək dinc əhaliyə qarşı görünməmiş vəhşilik törətdi. O müdhiş gecəni hər an xatırlayıram. Şəhərə daxil olan rus tanklarının qorxunc gürultusu dəhşətli vahimə yaratsa da minlərlə əli yalın azadlıq fədaisi sovet ordusunun Bakıya hücumuna etiraz etmək üçün küçələrə çıxmışdı. Tanklardan, pulemyot və avtomatlardan atılan odlu güllələr qanlı gecənin bağrını parçalayırdı. O gecə günahsız insanların güllə viyılına qarışan ah-naləsindən göylər də titrəyirdi. Bu müdhiş gecədə sovet ordusu tərkibində muzdlu erməni rezervistləri də iştirak edirdilər. Nahaq qan tökülməsində, faciənin daha geniş miqyas almasının da canfəşanlıq edən ermənilər ikinci gün Bakıdan çıxarıldılar.

Bakı fəlakət, insanlar həyəcan, vahimə içində idi. Rabitəçilər daha gərgin vəziyyətdə qalmışdı. Biz ölkə üçün, xalq üçün çox mühüm strateji bir sahəyə məsuliyyət daşıdığımızı tam dərk edirdik. Həmin gecənin hər saatında yadda qalan bir neçə hadisə baş verirdi. Həmin hadisələrdən bəzilərini nəzərə çatdırmaq istəyirəm.

Həmin gecə mən yaşadığım mənzilin eyvanında idim. Oradan Salyan kazarması aydın görünürdü. Orada dəhşətli atışma gedirdi. Hətta bizim eyvana da bir neçə güllə düşmüşdü. O gecə radioda Azərbaycan dilində çıxış edən diktorun səsi heç vaxt qulağımdan getmir. O ağlaya-ağlaya hadisələri şərh edirdi. Saat 12-dən səhərədək bu verilmiş davam etdi.

... Gecə 38/39 sayılı ATS-dən növbədə işləyən mütəxəssislər mənə zəng edib məlumat verdilər ki, sovet ordusunun uzun saçlı əsgərləri ATS-i zəbt ediblər və işçilərin üzünü divara çevirib hərəkət etməyə, hətta belə danışıma qoymurlar. Müəyyən vaxtdan sonra yenidən məlumat verdilər ki, uzun saçlı əsgərlər hələ də buradadırlar.

rabitəçilərə avtozaldan çıxmağı qadağan ediblər. Eyni zamanda bildirdilər ki, həyətdəki qazanxanada (kotelnidə) qaz yanır, ona nəzarət edilmir. ATS-də kənar şəxslərin olması bir çox xətalara, o cümlədən qazanxananın (katelni) partladılması ilə nəticələnə bilərdi. Qəti göstəriş verdim ki, qazanxanayı söndürün. Bir az keçmiş məlumat verdilər ki, rabitəçilərimiz çox çətinliklə olsa da, risk edərək xəlvəti surətdə gedib qazı söndürmüşlər. Gözlənilən qəzanın qarşısı alındı... Əks halda stansiyada partlayış baş verə bilərdi.

Səhərə yaxın Londondan mənzilimə zəng çalındı. İngiliscə nəşə soruşdular. Mən tam yəqinləşdirdim ki, baş vermiş faciə ilə maraqlanırlar. Azərbaycanca vəziyyəti şərh etdim. Yəqin anlaşıl-mazlıq yarandığını hiss edən müxbir bizi birləşdirən Moskva xəttindəki telefonçu qıza müraciət etdi. Telefonçu qız onun suallarını rusca səsləndirdi. Səhv etməmişdim. London bizdə nə baş verdiyi ilə maraqlanırdı. Ölkədəki vəziyyət haqqında müxbir suallar verdi. Mən vəziyyəti imkan daxilində şərh etdim... Bildirdim ki, sovet ordusu Azərbaycana daxil olub. Bakıda çoxlu tələfat var, insanları qırıblar, adamlar mənzillərindən bayıra çıxma bilmirlər.

Səhər tezdən evdən çıxıb piyada işə gəlirdim. Yollar dağıdılmış, maşınlar əzilmişdi. Lenin prospekti (indiki Azadlıq prospekti) ilə piyada bulvara çatdım. Burada heç kəs yox idi. Sahil boyu çoxlu sayda gəmilər dayanmışdı. Gəmilərdə atışma getdiyinin şahidi oldum.

Bir tanışım işə zəng edib bildirdi ki, İnşaatçılar prospektində cinayətkarlar törətdikləri vəhşiliyin izini itirmək məqsədilə küçədə meyitləri odyala büküb daşıyır, qanı isə yuyurlar...

Xalqımızın milli azadlıq və demokratiya uğrunda mübarizəsini boğmaq məqsədilə bu işğalçılar görünməmiş, təsəvvürü qeyri-mümkün olan vəhşiliklər törətmiş, günahsız insanlar, o cümlədən uşaqlar, qocalar, qadınlar qətlə yetirilmiş, yüzlərlə insan yaralanmış, xəsarət almışdır. Bununla da Azərbaycanın hüquqlarına, burada gedən demokratik proseslərə qəsd edilməklə imperiyanın ana yarasının-SSRİ Konstitusiyasının tələbləri pozulmuşdur. Azadlığımız, mənəvi dünyamızın paklığı uğrunda mübarizədə ölümün gözünə dik baxıb canından keçən, ölməzliyə qovuşan oğul və qızlarımız sübut etmişlər

ki, xalqımızın iradəsini, azadlıq, müstəqillik əzmini qırmaq mümkün deyildir.

Dəhşətli faciənin ertəsi günü Rabitə Nazirliyində geniş toplantı keçirildi. Rabitəçilər öz kədərlərini və nifrətlərini bildirdilər. Sovet ordusunun generalı Kobetsin 2 tankın müşayiəti ilə bizim dəvətimizlə Rabitə Nazirliyinə gəlişini biz - toplantıda iştirak edən rabitəçilər son dərəcə qəzəblə qəbul etdik. O, kollegiya zalına gəldi. Rabitəçilərimiz çıxış edərək öz etirazlarını bildirdilər. Bayırdan tankların səsi gəlirdi. Zaldakı rabitəçilər generala müraciət etdilər ki, siz nədən qorxursunuz, niyə tanklar söndürülməyib? General nəşə izah etmək istədi. Lakin onun dediklərinin həqiqətdən uzaq olduğunu bilən rabitəçilər etirazlarını ifadə etdilər. General tankın söndürülməsinə göstəriş verdi. Onun kollegiya zalına gəlişini hətta "Vremya" proqramı ilə yaydılar. Belə bir fikir yaratmaq istəyirdilər ki, guya o bizimlə görüşür, izahat işləri aparır.

Şəhidlərin dəfnində biz rabitəçilər də mütəşəkkil iştirak etdik. İnsan axını dəniz kimi dalğalanırdı. Onların ah-naləsi göyə bülənd olmuşdu. Adamlar vüqarını, qürurunu hiyf etmək istəsə də, fəlakətin ağırlığından başlar əyilmiş, bellər bükülmüş, çöhrələr bulud kimi qaralmışdı. Şəhidlər xiyabanı qərənfillərdən toxunmuş xalını xatırladırdı. Dəfndən sonra məzarların üstünə qoyulmuş güllərdən əsil dağı yaranmışdı.

Şəhidlərin qırışı çıxana qədər ölkədə matəm ab-havası hökm sürdü. Son dərəcə hüznü musiqilər səsləndirilirdi. Adı vaxtlarda belə adamları təlatümə gətirən, ürəkləri rıqqətlə dolduran Həbil kamançasının, Kamil qaboyunun səsi daha yarıqlı, daha hüznü olmuşdu. Təbiətən fərəhli, gümrah Bakı matəm içində idi. Adamların hərəkətlərində də, söhbətlərində də kövrəklik yaşayırdı. Hamının qəlbində sonsuz kədər, qüssə var idi.

Xalqımızın milli varlığını bütün dünyaya nişan verən 20 Yanvar faciə tarixidir və bu haqda geniş danışmaq mümkündür. Mən hər şeydən əvvəl hər birimiz üçün ümdə məsələ olan bir cəhəti nəzərə çatdırmaq istəyirəm. Bu, həmin faciəyə, tökülən nahaq qana münasibət məsələsidir. Qeyd edim ki, respublikanın o dövrdəki rəhbərliyi sabat

sızlıq, məsuliyyətsizlik göstərərək bu vəhşiliyin qarşısını almaq üçün vaxtında heç bir tədbir görməmişdir. Ən dəhşətli də budur ki, cinayətin iştirakçısına çevrilən bu şəxslər faciə baş verdikdən sonra həmin qəsdə ört-basdır etməyə çalışmışlar. Bu işğalçı hərəkəti ilkin ittiham edənlərdən biri, o vaxtlar Moskvada yaşayan, siyasi təqiblərə məruz qalan fərdi pensiyaçı Heydər Əliyev olmuşdur. Xalqımızın müdrik və qeyrətli oğlu bu ağır sınaq məqamında da heç bir təhlükəyə baxmadan haqq-ədalət uğrunda, xalqımızın mənliliyinin müdafiəsi naminə öz sinəsini qabağa vermiş və elə ertəsi günü dünyanı həyrətə gətirən bəyanatla çıxış etmişdir. Qatillərin üzə çıxarılması, nəhaq qanın yerdə qalmasına cəhd göstərilməsi isə bu böyük şəxsiyyəti daim narahat etmişdir.

Öz müdrik oğlunu sevən xalqımız böyük etimad göstərərək Heydər Əlirza oğlunu Azərbaycanın və Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali qanunverici orqanlarına deputat seçmişlər. Belə bir şəraitdə sırası deputat kimi Heydər Əliyev cənabları "1990-cı ilin yanvar ayında törədilmiş Bakı hadisələrinə siyasi qiymət verilməsi haqqında" öz əli ilə qərar layihəsi hazırlayıb Muxtar Respublikanın Ali Məcəlisinin müzakirəsinə təqdim etmişdir. Həmin sənəddə 20 Yanvarın Naxçıvanda milli mətəm günü kimi qeyd edilməsi təklif olunur, həmçinin bu günün Azərbaycanda da milli mətəm günü kimi qeyd edilməsi üçün Azərbaycan SSR Ali Sovetindən xahiş olunurdu.

Çox təəssüf ki, bu cəsarətli və müdrik fikir o vaxt öz ifadəsini tam tapmadı. Yalnız Heydər Əliyev cənabları geniş xalq kütləsinin təkid və xahişi ilə ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra 20 Yanvar hadisələrinə tam dolğun siyasi qiymət verilmişdir.

20 Yanvar faciəsində rabitəmiz də, rabitəçilərimiz də itkilər vermişlər. Şəhərdəki bir çox rabitə müəssisələri zərərə məruz qalmışdı. Azğın təcavüzkarların sərsəm atəşlərindən pəncərələrin şüşələri sındırılmış, rabitə xətləri qırılmış, zədələnmişdir. Azərbaycan televiziyasının enerji bloku sovet işğalçı ordusu tərəfindən partladılmışdı. Azərbaycan xalqı televiziya və radio informasiya vasitələrindən istifadə etmək imkanından məhrum olmuşlar. Bununla da işğalçılar onların törətdikləri əməllərdən Azərbaycan xalqının xəbər tutmasına çalışmışdılar. Ən dəhşətli isə adamların ölümü üz-üzə qalması

idi. İşğalçılar 28 May küçəsində Bakı mehmanxanasının yaxınlığında xidməti vəzifəsini yerinə yetirən Xətai Telefon Qovşağının kabel-xətt işçilərini telefon quyusuna salıb, quyunun qapağını bağlamaqla onları qorxutmuşlar. Yasamal (keçmiş Oktyabr) Telefon Qovşağının işçiləri V.Rzayev, O.Həsənov, F.Abbasov, Ə.İsaqov, Z.Salamov xidməti vəzifələrini yerinə yetirərkən işğalçılar tərəfindən təqib olunmuş, döyülmüş, müxtəlif bədən xəsarətinə məruz qalmışdılar. Bu faciənin qurbanları sırasında 4 nəfər rabitəçi vardır: Sevdə Salayeva, Əliyusif Bilal oğlu Qocamanov, İsbala Əli oğlu Bayramov, Sahib Nəsim oğlu Həsənov qanlı 20 Yanvar gecəsində azadlıq deyərək işğalçı sovet ordusunun qana susamış canavar xislətli əsgərlərinin, tırtılı tanklarının qarşısına silahsız, fəqət, ürəyində Vətən sevgisi, azadlıq arzusu ilə gedən igid övladlarımızdandırlar. Şəhid zirvəsinə yüksəlmiş bu həmkarlarımızın ailələrinə müntəzəm qayğı göstərməyi özümlüğün müqəddəs borcu bilirik. Ümumiyyətlə, biz rabitəçilər 20 Yanvar faciəsini bir an belə unutmur, milli fəxrimiz olan igid oğul və qızlarımızın xatirəsini böyük ehtiramla daim yad edirik. Başqa vaxtlarda olduğu kimi bütün əlamətdar günlərdə nümayəndələrimiz rabitəçi şəhidlərin ailələrinə gedir, onlara qayğı göstərir. Belə günlərdə Şəhidlər Xiyabanını ziyarət etmək rabitəçilərin ləyaqət ənənəsinə çevrilmişdir.

RSS-in Rabitə Müdiriyyətləri Başçıları Şurasının Bakıda ilk dəfə keçirilən konfransında dünyanın bir çox ölkələrinin rabitə müdiriyyətləri nümayəndələri iştirak edirdi. Konfrans nümayəndələri Şəhidlər Xiyabanında oldu. Bu müqəddəs insanların məzarlarının üzərinə əklillər qoyuldu. Rusiya Federasiyası nümayəndələrindən biri dedi ki, Qorbaçov tarixdə başındakı qara xalla yox, vicdanındakı 20 Yanvar ləkəsi ilə nifrətlə xatırlanacaqdır.

20 Yanvar faciəsi bütün soydaşlarımızdakı bir vətəndaş, bir insan kimi mənim qəlbimdə də heç vaxt unudulmayan şırımlar açmışdır.

Hər dəfə möhtərəm prezidentimizin "Müstəqil ölkənin müstəqil rabitəsinə yaratmalı" tapşırığı haqqında düşünərkən bu cümlədəki hikmətə, müdrikliyə, tarixəbaxışa heyran oluram. Bu, ciddi çağırış, səfərbərlikdir. Çoxlu qurbanlar bahasına əldə olunmuş müstəqilliyə layiq müstəqil rabitə yaratmaq məsul və şərəfli vəzifədir. Biz rabitəçi-

lər bu vəzifəni ləyaqətlə yerinə yetirmək üçün var qüvvəmizi əsirgəmirik.

20 Yanvar qan yaddaşımızdır. Təsəllimiz odur ki, təcavüzkar qüvvələr yüzrlə igid, cəsur, layiqli övladlarımızı məhv etsə də, xalqımızın iradəsini, azadlıq, müstəqillik əzmini qıra bilmədi, sabaha inamını məhv edə bilmədi. Bu inamla biz müstəqil dövlətimizi qurur və daha xoşbəxt gələcəyə doğru qətiyyətlə irəliləyirik.

LEYSANDAN ƏVVƏL ÇAXAN ŞİMSƏK

Erməni ekstremistlərinin məkrli fəaliyyəti nəticəsində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində, xüsusən də soydaşlarımız yaşayan bölgələrdə rabitənin bərbad hala salınması Rabitə Nazirliyini son dərəcə narahat edirdi. Nankor ermənilər vilayətlə mərkəzin- Bakının və digər rayonların əlaqəsini kəsmək, bununla da gələcək təcavüzkarlıqlarına imkan yaratmaq üçün dərindən-qabıqdan çıxırdılar. Belə vəziyyətdə ciddi fəaliyyət göstərmək, düşməne öz məkrli planlarını həyata keçirməyə yol verməmək tələb edilirdi. Bu sahədə rabitəçilərin üzərinə böyük məsuliyyət düşürdü. Bu tarixi zərurəti tam dərk edən rabitəçilər Qarabağ bölgəsində rabitə dağıntısının qarşısını almaq üçün əzmlə çalışırdılar. Bu tələyüklü məsələdə Rabitə nazirinin müavini Nadir Əhmədov xüsusi ilə fərqlənirdi. O, heç nədən çəkinmədən qətiyyətli fəaliyyət göstərirdi.

O vaxtkı Moskva və Azərbaycan rəhbərliyinin səbatsızlığı, məsuliyyətsizliyi şəraitində Rabitə Nazirliyinin qətiyyəti əks qütbədə ciddi narahatlıq yaratmış, nazirliyə, xüsusən Nadir Əhmədova qarşı kəskin hücumlar hazırlanılmışdı. N.Əhmədovun ölkəmiz, xalqımız naminə göstərdiyi fəaliyyətin miqyasını və bu fəaliyyətin hətta belə mərkəzdə- Moskvada narahatlıq yaratdığına tam nəzərə çatdırmaq və təsdiq etmək üçün təkcə onu demək kifayətdir ki, 1988-ci ildə N.Əhmədov SSRİ prokurorluğunun hədəflərindən birinə çevrilmişdi. Sonralar bütün dünyaya bəlli olan hadisə- Qriqoryan tərəfindən əvvəlcədən ssenariləşdirilmiş xüsusi plan əsasında həyata keçirilən Sumqayıt hadisəsi bu yönündə SSRİ prokurorluğuna fürsət vermişdi. SSRİ prokurorluğunun istintaq qrupunun baş müstəntiqi, ədliyyə müşaviri V.İ.Semyonovun Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinə 1989-cu il 29 mart tarixli 18/60522-3-15 sayılı təqdimatı çoxdan gözlənilən bəhanənin ifadəsi kimi diqqəti cəlb edir. Təqdimatda 1988-ci ilin noyabr-dekabr aylarında Bakıda icazəsiz mitinqlərlə, milli münaqişələrlə bağlı istintaq işinin aparıldığı, sənədlər əsasında

baş vermiş cinayətlərdə Azərbaycan SSR Rabitə Nazirliyi rəhbərliyinin də müəyyən rolu olduğu göstərilmiş və nəhayət əsas məsələ, hədəf açıqlanmışdır:

29 февраля 1988 года, во время массовых беспорядков в гор. Сумгаите, заместитель министра Ахмедов Н.А., вопреки требованиям Инструкции "Для технического персонала АТС о первоочередных действиях, которые необходимо предпринять при резком возрастании нагрузки" запрещавшей ему принимать подобные решения, дал личное указание из-за имевшейся якобы опасности перегрузки оборудования АТС, отключить в городе многие квартирные телефоны. В результате, будучи заблокированными погромщиками в своих жилищах, некоторые потерпевшие не смогли воспользоваться телефонной связью и своевременно сообщить представителям правоохранительных органов о нападении, стали жертвами преступников.

Dəfələrlə təhlükə ilə üzləşən Nadir Əhmədov nə vaxtsa ona qarşı hücumlar olacağını bilirdi. Lakin tutduğu yolun haqq yolu olduğuna tam əminliklə çalışırdı. O, vilayətdə rabitənin dayanıqlı işləməsi üçün bütün variantlardan cəsarətlə istifadə edirdi. Bu da "böyük qarışıq" qulağına çatmışdı. SSRİ prokurorluğunun təqdimatına diqqət yetirin:

В декабре 1988 года, по личному указанию Ахмедова Н.А., на территории НККАО, при отсутствии на то оснований и игнорировании приемлемых с точки зрения здравого альтернативных средств связи, без необходимого на то согласования с Военным округом, была установлена нигде не зарегистрированная радиопередаточная аппаратура УКВ связи, работающая в диапазоне частот, используемых радиоразведслужбами США, о чем ему, как председателю республиканской межведомственной комиссии по противодействию иностранным техническим разведкам было хорошо известно. В результате возникла и по сей день существует реальная угроза утечки к противнику информации о ходе развития политических процессов в области, её последующей "обработке" и использования спецслужбами во враждебных СССР целях и через имеющиеся возможности оказание воздействия на националистически настроенных армянских лидеров НККАО в выгодном для себя плане.

Təqdimatda bir cəhət də diqqəti cəlb edir. Açıq hiss edilir ki, Moskva, o cümlədən SSRİ-nin ən "mötəbər" orqanlarından olan prokurorluq təkcə N.Əhmədova qarşı kin-küdurət bəsləməirdi, eyni zamanda rabitə naziri Bahadır Axundova qarşı da son dərəcə qəzəbli idi. Yuxarıda qeyd etdiyimiz təqdimatda respublikanın rabitə nazirinin fəaliyyətinin tələb edilən səviyyədə olmadığı göstərilirdi.

Hətta belə 1988-ci il noyabrın 17-dən başlanmış icazəsiz nümayişlərdə "ekstremistlərin" səs ucaldan cihazlarla təmin edilməsi də çox ciddi bir günah kimi rabitəçilərin üzərinə atılmışdı. Azadlıq (keçmiş Lenin) meydanına toplaşanların bu cihazlarla milli çağırışları, ən əsası isə Azərbaycanın SSRİ tərkibindən çıxarılması tələbləri ittifaq prokurorluğu tərəfindən çox kəskin qabardılmışdı. Rabitə Nazirliyi, ən əsas da nazir müavininin respublikada fəvqəladə vəziyyətdə üzərinə düşən vəzifəni ləyaqətlə yerinə yetirməməsi, cinayətkar dəstələrə yardım etməsi, dəstək verməsi xüsusi nifrətlə göstərilmişdi. Onu da qeyd edim ki, təqdimatda "üzərinə düşən vəzifə" ifadəsində böyük ittifaqa, Moskvaya qulluq və itaət nəzərdə tutulurdu. Həmçinin "cinayətkar dəstələr" ifadəsi isə müstəqillik, haqq-ədalət uğrunda, sərhədlərimizin bütövlüyü uğrunda ölümə hazır olan insanlara şamil edilirdi.

СОВЕТ МИНИСТРОВ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

Исполнитель
(г. Ахмедов Б.М.)
Просьба рассмотреть на заседании
дальнейшие меры по устранению
отрицательных последствий,
обеспечивая в необходимых случаях
связь в Совете Министров Азербайджанской ССР.

г. Баку, 24 ноября 1968 г.

Б. Ахмедов

№ 89/11 617-16

ПРОКУРАТУРА СОВЕТА ССР

11917, СССР, Москва, К/С, Пресненская, 15/1

24.07.84 № 1160322-3-15

Совет Министров Азербайджанской ССР

ПРЕДСТАВЛЕНИЕ

Прокуратурой Союза ССР расследуется уголовное дело по обвинению Панахова Н.А. и других активных участников несанкционированных митингов в г. Баку в ноябре-декабре 1968 года в нарушении национального и расового равенства; организации групповых действий, повлекших длительные нарушения работы транспорта, предприятий, учреждений, организаций; совершении других преступлений.

Материалами следствия установлено, что совершению указанных преступлений в немалой мере способствовали действия руководства Министерства связи Азербайджанской ССР, а именно:

29 февраля 1968 года, во время массовых беспорядков в гор. Сумгаите, заместитель министра Ахмедов Н.А., вопреки требованиям Инструкции "Для технического персонала АТС о пересоборудовании действующих, которые необходимо предпринять при резком взрывании аппаратуры", запрещавшей ему принимать подобные решения, дал личное указание из-за отсутствия каких-либо элементов оборудования АТС, отключить в городе часть квартирных телефонов. В результате, будучи заблужденными потребителями в своих чужих, некоторые потерпевшие не смогли воспользоваться телефонной связью и своевременно сообщить представителям правоохранительных органов о нападении, ставя жертвами преступников.

Аналогичная явка была санкционирована Ахмедовым Н.А. 24 ноября 1968 года в гор. Баку.

В условиях только что введенного в городе особого положения, при очевидности осложнившейся обстановки, Ахмедов добился одобрения министром своего очередного указания о массовом отключении ряда АТС квартирных абонентов. Как следствие в городе возникла волна слухов, зародились панические настроения, создалась опасность перерастания напряженной ситуации в чрезвычайную, и только благодаря единственно верному решению начальника БГТС Кафарова Г.М., запретившего своим подчиненным 25 февраля исполнение этого провокационного указания Ахмедова, а также принятым решительным мерам в отношении провокационных действий националистически настроенных элементов со стороны военных, она не переросла в массовые беспорядки.

Несостоятельность ссылок Ахмедова и поддерживавшего его в этом министре связи Ахундова Б.М. на будто бы имевшую опасность перегрузок АТС, очевидна, поскольку при тех же самых показателях в последующие дни ни на одной из станций не зафиксировано выхода из строя оборудования.

В декабре 1968 года, по личному указанию Ахмедова Н.А., на территории НКАО, при отсутствии на то оснований и игнорировании приемлемых с точки зрения защиты альтернативных средств связи, без необходимого на то согласования с Военным округом, была установлена нигде не зарегистрированная радиопередаточная аппаратура УВБ связи, работающая в диапазоне частот, используемых радиоразведслужбами США. о чем ему, как председателю республиканской межведомственной комиссии по противодействию иностранным техническим разведкам было хорошо известно. В результате возникла и по сей день существует реальная угроза утечки к противнику информации о ходе развития политических процессов в области, её исследуемой "обработкой" и использования спецслужбами во враждебных СССР целях и через имеющиеся возможности оказание воздействия на националистически настроенных армянских лидеров НКАО в выгодном для себя плане.

Не на высоте положения в сложной политической обстановке оказался и министр связи республики Ахундов Б.М., в соответствии с личными указаниями и под непосредственным контролем которого 17 ноября 1968 года были созданы все необходимые условия для обеспечения эфирами звукоусиления несанкционированного многолюдного митинга на площади им. Молодежи, а затем и многодневная серия незаконных митингов.

№ 11 А. А. - 11/11
Azərbaycan DAVLATI
KI. A. ANASI

гов, организованных группой националистически настроенных лиц на площади им.В.И.Ленина, конечной целью которых являлось не только возбуждение у сотен тысяч собравшихся на площади чувства национальной вражды и розни, но и призывы к выводу Азербайджана из состава Союза ССР.

Вышеизложенные действия руководства Министерства связи способствовали обострению возникшей чрезвычайной ситуации в республике и созданию условий для осуществления преступных действий со стороны привлеченных к ответственности по настоящему уголовному делу лиц. В соответствии с требованиями ст.63-1 УПК Азербайджанской ССР сообщается для принятия необходимых мер по устранению причин и условий, способствовавших совершению преступлений, о чем в месячный срок просим сообщить в Следственную часть Прокуратуры Союза ССР гор.Баку.

Старший следователь следственной
группы Прокуратуры //Союз ССР
советник юстиции

В. И. Семенов

TƏQDİMAT

Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının Prokurorluğu tərəfindən Bakı şəhərində noyabr-dekabr 1988-ci ildə milli və irqi bərabərliyi, nəqliyyatın, müəssisələrin, idarə və təşkilatların fəaliyyətini uzun müddətə pozan qrupların təşkilində, başqa cinayətləri törətməkdə ittiham olunan N.A.Pənahovun və icazəsiz mitinqlərin başqa fəal iştirakçılarının cinayət işinin istintaqı aparılır.

İstintaq materiallarından müəyyən edilmişdir ki, göstərilən cinayətlərin törədilməsinə Azərbaycan SSR Rabitə Nazirliyinin rəhbərliyinin hərəkətləri xeyli dərəcədə şərait yaratmışdır. Belə ki:

29 fevral 1988-ci ildə Sumqayıt şəhərində kütləvi iğtişaşlar zamanı nazir müavini Əhmədov N.A. "Telefon yükünün birdən-birə artması zamanı ATS-lərdə texniki personalların görəcəyi işlər haqqında" təlimatın tələblərinə məhəl qoymadan, ATS-lərdə avadanlıqların artıq yüklənməsi təhlükəsinə görə şəhərdə bir çox mənzil telefonlarının söndürülməsi haqqında şəxsi göstəriş vermişdir. Nəticədə talaçılar tərəfindən öz mənzillərində blokadada qalmış bir çox zərərçəkənlər telefon rabitəsindən istifadə edə bilməyərək, basqın (hücum) haqqında hüquq-mühafizə orqanlarına vaxtında xəbər verə bilmədiklərindən cinayətkarların qurbanına çevrildilər.

Belə bir aksiya Əhmədov N.A. tərəfindən 24 noyabr 1988-ci ildə Bakı şəhərində də həyata keçirilmişdir.

Şəhərdə yeni yaradılmış xüsusi vəziyyət şəraitində, vəziyyətin mürəkkəbləşdiyi bir zamanda Əhmədov bir çox ATS-lərdə mənzil abunəçilərinin telefonlarının kütləvi surətdə söndürülməsinə - özünün növbəti göstərişinə nazirdən razılıq alır. Nəticədə şəhərdə sayıqlar baş verdi, vahiməli əhvali-ruhiyyə yarandı, gərgin vəziyyətin fəvqəladə hala keçmə təhlükəsi yarandı və ancaq BŞTS-nin rəisi

Q.M.Qafarovun yeganə düzgün səyi - təcəlliyyətində olan işçilərə 25 fevralda Əhmədovun təhrikçi (araqarışdırıcı) göstərişinin yerinə yetirilməsini qadağan edərək, həmçinin, hərbiçilər tərəfindən milliyyətçi elementlərin təhrikçi hərəkətlərinə qarşı yönəlməmiş ölçülərə görə, o kütləvi qarmaqarışılığa çevrilmədi.

Əhmədovun və onu dəstəkləyən rabitə naziri B.M.Axundovun ATS-lərdə yüklənmə təhlükəsi haqqındakı ideyalarının baş tutmaması aydın oldu, belə ki, növbəti günlərdə heç bir stansiyada həmin göstəricilərlə işləyən avadanlıqların sıradan çıxması qeydə alınmamışdır.

1988-ci ilin dekabr ayında N.A.Əhmədovun şəxsi göstərişi ilə DQMV-nin ərazisində alternativ rabitə vasitələrinin müdafiəsi nöqtəyi-nəzərindən hərbi dairə ilə razılaşdırılmanın zəruriliyini əsas-sız sayaraq, heç bir yerdə qeydiyyatda alınmamış, ABŞ-ın radio-kəşfiyyət xidmətinin istifadə etdiyi tezlik diapazonunda işləyən ultra-qısa dalğa (UQD) rabitə avadanlığı qoşulmuşdur. Baxmayaraq ki, bu haqda ona Xarici Texniki Kəşfiyyətə Əkstəsir üzrə Respublika İdarələrarası Komissiyanın sədri kimi yaxşı məlum idi. Nəticədə vilayətdə siyasi proseslərin inkişafı haqqında və onun növbəti "email" və istifadəsi nəticəsində SSRİ-yə düşmənçi mövqeli xüsusi orqan-ları tərəfindən özlərinə faydalı şəkildə DQMV-nin milliyyətçi erməni liderlərinə təsir göstərə biləcək məlumatların real axma təhlükəsi ya-randı.

Mürəkkəb siyasi şəraitdə rabitə naziri B.Axundov tərəfindən də vəziyyət düzgün qiymətləndirilməmişdi. Belə ki, onun şəxsi göstərişi və bilavasitə nəzarəti altında həm 17 noyabr 1988-ci il tarixdə Gəncələr meydanında qeyri-qanuni olaraq keçirilən çoxminli mitinq, həm də sonralar V.İ.Lenin adına meydana bir qrup milliyyətçi şəxslər tərəfindən təşkil olunmuş mitinqlər səsucaldıçı avadanlıqlarla təhciz olunmuşdu. Bu mitinqlərə yığışan yüz minlərlə insan nəinki milli düşmənçilik və hərc-mərcliyə, həm də Azərbaycanın SSRİ tərkibin-dən çıxmasına təhrik edilirdilər.

Yuxarıda göstərilən hərəkətləri ilə Rabitə Nazirliyinin rəhbərləri respublikada baş verən fəvqəladə vəziyyətin gərginləşməsinə və bu

cinayət işi ilə məsuliyyətə cəlb olunmuş şəxslər tərəfindən cinayət hərəkətlərinin törədilməsinə şərait yaradılmışdır. Azərbaycan SSR Cinayət Prosesual Məcəlləsinin 63-I maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, cinayətlərin törədilməsinə sövq edilən səbəb və şəraitin aradan qaldırılmasına zəruri tədbirlərin görülməsi üçün xəbər verilir və bir ay müddətində SSRİ Prokurorluğunun Bakı şəhərindəki İstintaq hissəsinə məlumat verilməsini xahiş edirik.

SSRİ Prokurorluğunun

İstintaq qrupunun baş müstəntiqi,

ədliyyə müşaviri

V.İ.Semyonov

Beləliklə vətənpərvər, layiqli rabitəçilərimiz ciddi çək-çevir qarşısında qalmışdılar.

SSRİ prokurorluğunun təqdimatı ilə əlaqədar 1989-cu il aprel ayının 12-də Azərbaycan SSR Rabitə Nazirliyinin kollegiyası keçirilmişdi.

Kollegiyada çıxış edən 15 nəfərin böyük əksəriyyəti SSRİ proku-rorluğunun təqdimatında göstərilən faktlara, xüsusən də rabitə na-zirinin müavini Nadir Əhmədova qarşı yönəldilmiş ittihamlara, böh-tanlara öz etirazlarını bildirmiş, məsələnin mahiyyətini açıqlamışlar. Həmin çıxışlardan bəzilərinə nəzər salaq.

Mərkəzi Telefon Qovşağının rəisi İsrail Vəliyevin çıxışından mə-lum olur ki, digər rabitəçilər kimi İsrail müəllim də istintaq orqanla-rına çağırılmış və "rabitə nazirinin telefonları bağlamaq barədə gös-tərişləri olmuşdurmu?"- istiqamətində sorğu-suala tutulmuşdur. O da hiss edilir ki, istintaq idarələrinin telefonun işləməməsindən, rabi-tədə olan problemlərdən-köhnə aparatların yüksək gərginliyə davam gətirməməsindən çox, Nadir Əhmədovu "vurmaq" maraqlandırmış-

dır. Kollegiyada da, ondan əvvəl istintaq orqanlarına verilən izahatlarda da məsələnin "suyu bulandırmaq" olduğu açıq-aydın hiss edilir. O illərdə Nizami Telefon Qovşağında işləyən Əlif Quliyevin kollegiyada çıxışında etiraz və istehza daha kəskin olmuşdur. O demişdir ki, mən heç nə anlaya bilmirəm. Biz şəraiti və qəza situasiyasını düzgün qiymətləndirərək gecə-gündüz dinclik bilmədən işləmişik. Heç bir qəzaya yol vermədən telefon ra-bitəsini tənzimləmişik. Mən düşünürdüm ki, bunlara görə biz rabitəçiləri mükafatlandıracaq. Amma əksinə, bizi çək-çevirə salıblar.

Daha bir çıxış- Mərkəzi Telefon Qovşağının rəisi Adıgözəl İsmayılov da çıxışında rabitəçilər haqqında irəli sürülən ittihamların tam əsassız olduğunu qətiyyətlə söyləmişdir.

<< То, что происходило 24 ноября в Баку, никогда еще не было... работал в ночь с 23 на 24 ноября. Утром 24 ноября сообщили, что на площади ночевали, народ знал, что введены войска и все стали обещивать своих знакомых. Поэтому повысилась нагрузка. На АТС утром нагрузка повысилась до 1000 ампер, а в 11 часов приборы зашкаливали. Мне сказали, нагрузка резко увеличилась, что делать? В 12 часов т.Ахмедов сказал, что идет отказ - разберитесь. Я пошел на АТС-93, подошел работник с КЭТ и сказал, что шквалит за 1000 ампер и есть обгоревшие предохранители и что АТС может остановиться. Я сказал т.Ахмедову, что на станции катастрофическое положение; как быть, он сказал: "Действуйте согласно инструкции" и Исмаилов дал команду действовать по инструкции: - нужно выключить блокированные сотни от каждой 1000 номеров, отключать группами. Он пошел исполнять. А я пошел на АТС-93, там было 380 ампер. Я сказал инженеру, чтобы следил за нагрузкой. Отключение производилось с 12.30 до 2.30. Если бы мы не выключили статистику, все не получали зуавера. А сейчас видно, что мы приняли правильное решение. Если бы не отключили сотенные группы, могла произойти авария на узловой станции АТС-93 и потребовалось бы много времени на восстановление и выключение 93 и 98-ой, а там в основном административные и хозяйственные предприятия. Мы приняли правильное решение, хотя должны были вать на это разрешение у Министра. Это же я сказал следователю.>>

ATS-38/39-un böyük mühəndisi Z. Vəliyev də kollegiyada qeyd etmişdir ki, 1988-ci il noyabr ayının 24-də ATS-də yüklənmə son də-

rəcə artmışdı. Zəng etmək çətinləşmişdi. Bu zaman krossla əlaqə yaratdıq. Mənə dedilər ki, N.Əhmədov nə baş verdiyi ilə maraqlandır. Mən vəziyyəti söylədim. Mənə bu barədə rəisə məlumat çatdırmağı tapşurdular. Rzayevə zəng etdim, hadisələri nəzərinə çatdırdım. O siyahı üzrə bir neçə telefonu növbə ilə söndürməyə göstəriş verdi. Tapşırıq əməl etdim. Yüklənmə 50-60 amper azaldı.

Daha sonra Z.Vəliyev demişdir ki, təqdimatda yazılanlar düz deyil, tam yalan və böhtandır.

Onu da qeyd edək ki, çıxış edənlərə verilən sualların içərisində 24-25 noyabrda telefonların açılması haqqında kimin göstəriş verməsi ön plana çəkilmişdi. Bu istiqamətdə sualları ən çox paytaxtdan gələn nümayəndələr, xüsusən SSRİ Rabitə Nazirliyinin Elektrik Rabitəsi Baş İdarəsi rəisinin müavini L.S.Maklakov vermişdi. Cavab isə əsasən eyni olmuşdu- telefonlar növbə ilə qısa müddətə əsasnaməyə əsasən bağlanmışdır.

Əslində daha çox istintaqa bənzərən kollegiyada rabitə nazirinin müavini Nadir Əhmədovun çıxışı xüsusi maraq doğururdu. Bu maraq təsadüfi deyildi. Hər şeydən əvvəl bütün prosesdən gördüyü kimi əsas zərbə müavinə yönəldilmişdi. Əvvəlki sənədlərdə qeyd ediləyi kimi N.Əhmədov bir neçə məsələdə ittiham olunurdu. Gəlin SSRİ prokurorluğunun təqdimatının bəzi ifadələrini bir daha xatırlayaq. "29 fevral 1988-ci ildə Sumqayıtda kütləvi özbaşınalıq zamanı rabitə nazirinin müavini N.Əhmədov şəhərdə bir çox mənzildə telefonun bağlanması barədə şəxsən göstəriş vermişdir... nəticədə telefondan istifadə edə bilməyən adamlar (ermənilər nəzərdə tutulur) cinayətkarların qurbanlarına çevrilmişlər" " 1988-ci ilin dekabrında N. Əhmədovun şəxsi göstərişi ilə Dağlıq Qarabağ Muxtar Respublikası ərazisində radioötürücü quraşdırılmışdır ki, bunu da xarici düşmənlərin xüsusi xidmət orqanları SSRİ-yə qarşı istifadə edə bilərlər..."

Bu məsələlərə N.Əhmədovun necə münasibət bəsləyəcəyi, ona qarşı yönəldilmiş hiylə və məkr torunu necə parçalayacağı diqqət mərkəzində idi. Onun çıxışından:

Я долго говорить не буду. И я выхожу, и ко мне выходят и говорят, что на станциях боьшая нагрузка. Я всем говорю, чтобы они действовали с учетом нагрузки согласно Инструкции и доложили своим начальникам. Также команди были даны и Валиеву, и Исакову, и другим товарищам. Мне непонятна такая позиция, что если нагрузка резко увеличилась, то отказывать нельзя. Это неправильно. По сегодняшнему обьеденению видно, что некоторые не знают Инструкцию. Инструкция есть и надо только было согласовать с руководством, как действовать. Я слов яичу не чувствую.

Второй вопрос. Есть недалеко от Аскерана село Ходжалы. Там проживают азербайджанцы. Но в тот момент они были 10-15 дней без связи. Я поехал туда и рассмотрел все варианты, попробовал восстановить связь через военных. Там проходила воздушная линия связи. Со мной был т.Сенд-ваде, и ему сказал включить связь по воздуху и в последующем по воздушной системе работам около двух часов. Мы пытались пройти в усиленный пункт, но нас не пустили туда (в Аскеране). Мы обратились к командиру, он дал нам своего заместителя, но и с ним нас на станцию не пустили. Тогда т.Сенд-ваде для телефоновоздушной связи уезла и командиру в ИКАО.

Теперь о радиоудлинителе. Нас спросили, согласовали ли мы этот вопрос с войсковой частью. Я ответил - Нет. Я чувствую, что поступил неправильно, но другого выхода не было. Выяснилось, что радиоудлинитель - это была единственная возможность установить связь.

"Mən çox danışmayacağam. Mən özüm də maraqlanırdım, həm də yerlərdən mənimlə əlaqə saxlayaraq stansiyaların çox yüklənməsini bildirirdilər. Yüklənmənin aradan qaldırılması üçün hamıya təlimata uyğun hərəkət etməyi və rəislərinə bu barədə məlumat vermələrini deyirdim. Belə göstərişlər İsakova, Vəliyevə başqalarına da verildi. Əgər yüklənmə kəskin artırsa, onda onu söndürmək olmaz-bu mövqə mənə aydın deyil. Bu düzgün deyil. Bugünkü müzakirələrdən məlum olur ki, bəzilərinin heç təlimat barədə məlumatları yoxdur. Təlimat mövcuddur və fəaliyyət göstərmək üçün yalnız rəhbərliklə razılığa gəlmək lazım idi. Mən özümü günahkar hesab etmərəm.

2-ci sual. Əsgəranın yaxınlığında Xocalı kəndi yerləşir. Orada azərbaycanlılar yaşayır. O vaxt onlar 10-15 gün rabitasız qalmışdılar. Mən oraya yola düşdüm və bütün variantları nəzərdən keçirdikdən sonra hərbcilər tərəfindən rabitəni bərpa etməyə çalışdım. Oradan hava rabitə xətti keçirdi. Cənab Seyidzadə də mənimlə

birlikdə idi. Mən rabitənin hava ilə qoşulmasını ona bildirdim. Sonra bu sistem 2 saata qədər işlədi. Biz gücləndirmə məntəqəsinə keçməyə çox çalışsaq da bizi oraya buraxmadılar (Əsgəranda). Sonra biz komendantı müraciət etdik və o bizə öz müavinini verdi, lakin bizi yenə stansiyaya buraxmadılar. Belə olduqda cənab Seyidzadə DQMV-nin komendantına və qovşağın rəisinə telefoqram göndərdi.

İndi isə radioötürücü barədə. Bu məsələni hərbi hissə ilə razılaşdırdığımızı bizdən soruşanda mən- "xeyr" deyə cavab verdim. Mən bilirəm ki, mən düzgün hərəkət etməmişəm, lakin mənim başqa çıxış yolum yox idi. Sonra məlum oldu ki, radioötürücü rabitəni quraşdırmaq üçün yeganə vasitəsi idi".

Beləliklə, gecə-gündüz çalışan respublika rabitəçilərinə qarşı yönəldilmiş hücumun bir dalğasının qarşısı alındı. Bu, şimşək idi, qan leysanına az qalmışdı.

Hər hansı bir təcavüz üçün (sonralar bu, qanlı 20 Yanvar oldu) zəmin hazırlayan rus imperiyasının qan leysanından əvvəl çaxdırdığı şimşəyin qarşaladığı rabitəçilərdən biri də Sumqayıt şəhər TKQ-nin rəisi Mehman Ömərövdür.

MEHMAN ÖMƏROV

SUMQAYIT ŞƏHƏR TKQ-NİN RƏİSİ

-1988-ci il fevralın 28-də saat 18.30 radələrində telefon stansiyalarında yüklənmələrin artması barədə mənə məlumat verildi. O vaxt Sumqayıt şəhərində cəmi 2 ədəd dekada addım tipli stansiya mövcud idi. Bu zaman mən növbədə olmayan işçiləri də işə çağıraraq bütün stansiyaların işini normal vəziyyətdə saxlamaq üçün böyük mühəndisə və ATS-lər üzrə sex rəisinə tapşırıq verdim. 3 sayılı ATS inzibati binada yerləşdiyinə görə özüm də işçilərə kömək etdim və daha diqqətli və çevik olmağı, ələlxüsus idarə və müəssisə telefonlarının normal işləməsinin təmin edilməsini tapşırıdım. Fevralın 29-u gecə SSRİ silahlı qüvvələrinin böyük bir qrupu şəhərə daxil oldu və martın 1-dən şəhərdə komendant saati tətbiq edildi. Şəhərin idarə edilməsi hərbiçilərə tapşırıldı. Şəhərin komendantı Krayevin tələbi ilə onlara lazım olan bütün rabitəni yaratdıq və demək olar ki, mart ayının 1-ci yarısında tamamilə hərbiçilərin rəhbərliyi altında işlədik.

Mart ayının əvvəllərində Sumqayıt şəhərində baş vermiş hadisələri araşdırmaq üçün SSRİ Baş Prokurorluğunun "Xüsusi əhəmiyyətli işlər üzrə" qrupu göndərildi. O qrupu da lazımı rabitə ilə təmin etdik.

SSRİ Prokurorluğunun əsas suallarından biri də Sumqayıt şəhərində yaşayan ermənilərin mənzillərindəki telefonların guya bilərəkdən kəsilməsi səbəbini araşdırmaq idi və guya ermənilərin ərizələri əsasında bu sualın araşdırılmasına başlamışdılar. Halbuki o vaxt şəhərdə bir nəfər də erməni qalmamışdı.

Rabitəçiləri ittiham edirdilər ki, guya Sumqayıt Rabitə Qovşağının rabitəçiləri Sumqayıt şəhərində yaşayan ermənilərin mənzil telefonlarını bilərəkdən kəsmişlər və bununla da onların fiziki məhv edilməsi üçün əlverişli şərait yaratmışlar. İstintaqa o zamanlar növ-

bədə olan bütün ATS işçiləri, ATS-in mühəndisləri, sex rəisi və böyük mühəndis cəlb olunmuşdu. Məni isə hələlik çağırılmırdılar. İstintaqın gedişindən mənə çatan məlumatlara görə aydın olurdu ki, o zaman növbədə olan bütün işçilərin-mühəndislərin, sex rəisinin və böyük mühəndisin "günahları" tamamilə sübut olunur. Müstəntiqin "bəs nə üçün belə etmisiniz?"- sualına böyük mühəndisin verdiyi "bir də etmərik" cavabı müstəntiqi daha da hiddətləndirmiş və "Sizin heç birinizin belə imkanınız bir də olmayacaq" demişdi. Bu məlumatları bildikdən sonra mən sex rəisinə və böyük mühəndisə qətiyyətlə tapşırıdım ki, gedin müstəntiqin yanına və müraciət edərək deyin ki, telefonlara məhdudiyət qoyulması göstərişini bizə qovşağın rəisi M. Ömərov verib. Onların hər ikisi eyni vaxtda deyəndə ki, siz belə tapşırıq verməmişiniz və biz belə də izahat vermişik. Mən onlara tapşırıdım ki, əgər elə bir sual çıxsas- "biz izahatımızı onun qorxusundan belə vermişdik"-deyin. Əslində, doğrudan da, mən böyük mühəndisə, sex rəisinə və stansiya növbətçilərinə telefonlara məhdudiyət verilməsi haqqında göstəriş verməmişdim.

Böyük mühəndis və sex rəisi müstəntiqə verdikləri izahatlarını dəyişdirdikdən sonra məni istintaqa cəlb etdilər. Uzun sürən istintaqdan sonra mən müstəntiq SSRİ Rabitə Nazirliyinin təlimatının Sumqayıt Rabitə Qovşağının kollektivi və Rabitə Nazirliyinin rəhbərliyi tərəfindən düzgün icra edilməsini sübut edə bildim. Mənim müstəntiqə verdiyim ifadələrin düzgünlüyünü yoxlamaq üçün hətta rabitə naziri mərhum B.M.Axundovu və o vaxt nazir müavini vəzifəsində işləyən Nadir Əhmədovu da prokurorluğa dəvət etdilər. Bütün bunlardan sonra 20.08.1998-ci il tarixində "İzvestiya" qəzetində Sumqayıtdakı hadisələr haqqında məqalələrin birində SSRİ Baş Prokurorluğunun 1-ci müavini Katuşevin qəzetin müxbiri Vitkina verdiyi müsahibədə yazılmışdı ki, Sumqayıt şəhərində yaşayan ermənilərin mənzillərindəki telefonların rabitəçilər tərəfindən bilərəkdən kəsilməsi faktı SSRİ Prokurorluğunun "Xüsusi əhəmiyyətli işlər" üzrə qrupu tərəfindən araşdırılmış və fakt təsdiq edilməmişdi. Bu məqalədən sonra mənim və kollektivin nigarançılığına son qoyuldu.

Lakin 04.11.1988-ci ildə milliyyətcə rus olan tanımadığım bir nəfər tərəfindən SSRİ Ali Məhkəməsinə çağırış vəsiqəsi təqdim

olundu və o bildirdi ki, mən onlarla 09.01.1988-ci ildə SSRİ Ali Məhkəməsinə getməliyəm. Doğrudan da 09.01.1988-ci ildə mən Moskva şəhərinə apardılar.

Mən məhkəmədə Sumqayıt rabitəçilərinin və Azərbaycan SSRİ Rabitə Nazirliyinin rəhbərliyinin SSRİ Rabitə Nazirliyinin təlimatlarını düzgün icra etdiklərini sübut edə bildim. Məhkəmə vaxtı orada iştrak edən Sumqayıt erməniləri cürbəcür şər ataraq mənə günahlandırıldılar. Ən çətin böhtan isə rabitə qovşağının sabiq işçisi öldürülmüş sürücü Ambarsumyan Mişanın arvadının üzümə durması oldu.

Uzun sürən sorğu-sualdan sonra bu məsələnin də araşdırılması qurtardı. Nəhayət məhkəmənin qərarı oxunanda Əhməd Əhmədova ölüm hökmü, digər iki nəfərə müxtəlif müddətlərə həbs cəzası hökmü verildi, mən isə məhkəmə zalından azad etdilər. Xüsusi sənəri əsasında hazırlanmış Sumqayıt hadisələrində iğtişaş yaratmaq məqsədi ilə erməniləri öldürən Qriqoryan cəzasız qaldığı halda, günahsız soydaşlarımızın son dərəcə ağır cəzalandırılmaları çox şeydən xəbər verirdi. Sumqayıta qayıtdım və öz vəzifəmi yerinə yetirməyi davam etdim. 1989-cu ilin may ayının 25-də səhər-səhər rus millətindən olan üç nəfər mülki geyimdə şəxs mənim iş otağıma daxil oldu və mənim onlarla gedəcəyim haqqında göstəriş verərək əllərimi qandalladılar. Otaqdakı seyfə, pəncərələri və otaqdan çıxandan sonra giriş qapısını da möhürləyərək katibəyə nəşə tapşırıqlar verib mənə Bakıya Rabitə Nazirliyinin binası ilə üzbuüz olan köhnə Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsi binasına apardılar. Mən iki gün orada saxladılar. Bu vaxt ərzində müxtəlif suallardan başqa ən əsas sual 28.02.1988-ci ildə Sumqayıt- Yerevan və Sumqayıt-Stepanakert şəhərlərarası rabitə kanallarının kimin göstərişi ilə kəsildiyini deməyi tələb etdirdilər. Mən onlara cavab verdim ki, mənə heç kim göstəriş verməyib, onları mən özüm etmişəm. Onlar qətiyyətlə deyirdilər: "Biz səni buraya gətirməzdən əvvəl sənənin haqqında bütün məlumatları öyrənmişik. Sən siyasət adamı deyilsən, sən texniki adamsan və öz işini başqa azərbaycanlılardan fərqli olaraq daha mükəmməl bilirsən, ancaq sənənin etdiyən hərəkət və verdiyin cavab sənənin ağlının məhsulu deyil. Yaxşısı budur ki, sənə göstəriş verənin adını de, biz də səni buraxaq". Mən yenə də

həmin cavabı verdikdə onlar mənə qarşı insana layiq olmayan üsulardan istifadə edib, insan dözə bilməyən ingəncələr verərək yenə də mənə göstəriş verən adamın adını soruşdular. İkinci günün axırında saxlanma protokolu yazıb mənə qol çəkirdikdən sonra avtomatla silahlanmış üç nəfər rus əsgərini çağıraraq mənə harasa aparmağı onlara tapşırırdılar. Məni qapıdan çıxartdıqda arxadan "Ti sluçayno ne deputat?" deyərək mənə soruşdular. Baxmayaraq ki, "Şəhər Sovetinin Deputatı" nişanı pencəyimin yaxasına sancaqlanmışdı. Mən deputat olmadığımı təsdiqlədim. Ondan sonra silahlı rus əsgərləri məni geri qaytardılar və məni dindirən şəxslər məni otaqda silahlı əsgərlərlə bir yerdə qoyub çıxdılar.

Həyatımın ən dəhşətli anını onda keçirdim. Otağın içərisində iki metrlikdə üç avtomat silah mənə tuşlanmışdı. Mən onlardan xahiş edəndə ki, mən heç hara qaçmıram, heç olmasa avtomatlarının lüləsini bir az kənara tuşlasınlar, onların böyüyü məni rusca təhqir etdi. Mənim susmaqdan başqa əlacım qalmadı. Məni dindirənlər nəhayət ki, göldilər və mənə dedilər ki, sənin deputat olduğunu nəzərə alaraq səni buraxırıq, get, səhər işə çıx. Mən soruşanda ki, mən necə işə çıxım, mənim iş otağımın giriş qapısı, pəncərələri və seyf möhürlüdür. Cavabında gülümsəyərək dedilər ki, hələlik başqa bir otaqda otur, iki-üç günə o məsələni də həll edərək. Mən işə çıxandan 2-3 gün sonra Sumqayıt şəhər Xalq Deputatları Sovetinin sədri məni öz yanına dəvət edib SSRİ DTK-nın məktubu ilə tanış etdi. Məktubda mən SSRİ DTK rəhbərliyi tərəfindən "Vandalizimdə" günahlandırılmışdım və məni həbs etmək məqsədilə deputatlıqdan geri çağırılmışdım tələb olunurdu.

Mən Sov.İKP-nin üzvü olduğuma görə XDS-nin sədri məni şəhərin I katibi mərhum Hacıyev Zülfü Saleh oğlunun yanına apardı. I katib sədrin məruzəsini dinlədikdən və məktubu oxuduqdan sonra məni sual-cavaba tutdu və bu işlərin ümumən haradan əmələ gəldiyini bildikdən sonra mənə sualı belə oldu:

-Doğrudanmı bu işlərin hamısını sən özün görmüsən?

Mən "bəli" cavabı verdikdə I katib sədrə dedi ki, sən əgər onun deputatlıqdan geri çağırılmasına razılıq versən, onu həbs edib qısa

müddətdə öldürəcəklər. Sən hələ onun gördüyü işlərin mahiyyətini dəqiq bilmirsən.

Sədr cavabında:

- Mən SSRİ DTK-nın qərarına necə etiraz edim?- dedikdə I katib qəzəblənib göstəriş verdi. Bundan sonra həmin məktuba cavab hazırlamaq Sumqayıt şəhərinin sabiq prokuroru mərhum İsmət Qayıbova tapşırıldı. Cavabın mətni ilə mən tanış deyiləm.

İş otağım qırx gün möhürlü qaldıqdan sonra SSRİ DTK-nın nümayəndələri özləri gəlib möhürləri qırdılar, otağı açılıb mənə içəri buraxıldılar.

Onlar mənim deputat olduğumu bilərək kinayə ilə növbəti seçkilərdə mənim seçilməyəcəyimi qətiyyətlə bildirdilər. Ancaq növbəti seçkilərə qədər Azərbaycan SSRİ-nin tərkibindən ayrıldı. Bununla da mənim canım SSRİ DTK-nın əlindən qurtardı.

19-20 yanvar hadisələrində SSRİ silahlı qüvvələri Sumqayıt şəhər rəhbərliyinin gördüyü tədbirlər nəticəsində Sumqayıt şəhərinə daxil olmadılar.

Ancaq həmin müddətdə yenə də Sumqayıt şəhərində telefon stansiyalarının yüklənməsi sürətlə artdı. Artıq bu işlərdə təcrübəsi olan Sumqayıt Rabitə Qovşağının işçiləri ATS-ləri bacarıqla idarə edərək heç bir məhdudiyət vermədən Sumqayıt idarə və müəssisələrini, əhalini dayanıqlı telefon rabitəsi ilə təmin etdilər.

TARİX UNUTQANLIĞI BAĞIŞLAMIR

Rabitəçilər günəşli diyarımıza doğru sürünən qara buludları hiss edir, qartmış sovet imperiyasının erməni fitnə-fəsadına rəvac verdiyini duyurdu. Sovet imperiyasının suyu bulandırmaq istəyini görən ermənilər daha da fəallaşır, əsrlərcə qara qəlblərdə xılt bağlamış iddialarını göstərirdilər. Erməni nankorlarının fitvasına oynayan Qorbaçov-Yazov Moskvası "vahid qardaş ailəsində" yaşayan Azərbaycan qarşı təcavüzü getdikcə artırır. Bunu ölkəmizin sinir sistemi olan rabitədə çalışanlar- rabitəçilər daha aydın hiss edirdi. 1988-ci ildə Azərbaycan rabitəsinə qarşı yönəlmiş ittihamı rabitəçilər 20 Yanvar ərəfəsində yenidən xatırlayır. İki il əvvəl baş verən şərtəbədəni təhlil edir və dəhşətə gəlirdi.

Əziz oxucular! Məsələnin mahiyyəti sizin üçün aydın olsun deyə o hadisələri qısaca olaraq nəzərinizə çatdırırıq.

Xalqımızın tarixinə həm fəlakət, həm milli qeyrət kimi daxil olmuş qanlı 20 Yanvar hadisəsi bir günün olayı deyildi. "Zavallı" ermənilərin məkrli hiylə toruna düşən imperiya Azərbaycan xalqının haqq səsinə susdurmaq üçün əlinə keçən bəhanədən, ən əsası o vaxtkı respublika rəhbərlərinin səriştəsizliyindən səmərəli istifadə etmişdi.

Bununla əlaqədar Rabitə Nazirliyi 1-ci və səfərbərlik şöbəsinin rəisi Elman Səmədovun bəzi məqamlara aydınlıq gətirən xatirələrinin oxucular üçün də maraqlı olacağını nəzərə alaraq dərc edirik:

"1990-cı il yanvarın 14-ü idi. Telefon zəng çaldı. Dəstəyi götürdüm. Rabitə Nazirliyi üzrə Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin kura-

toru Nikolay Starçinkov idi. Rəisi- Qüdrət Nağıyevi soruşdu. Mərkəzi Komitəyə getdiyini bildirdim. Aradan 15-20 dəqiqə keçməmiş N. Starçinkov şöbəyə gəldi. Səlahiyyətimə aid olan məsələlərlə əlaqə-dar bir neçə sual verdi. Sonra şöbədə teleqüllənin enerji blokunun sxeminin olub-olmamasını soruşdu. N. Starçinkovun bir neçə dəqiqə bundan əvvəl rəisi soruşması və onun olmadığını bilsə də təcili şöbəyə gəlməsi məni şübhələndirdi. Mən Teleqüllə sxeminin bizim şöbədə olmadığını söylədim. N. Starçinkov diqqətlə üzümə baxdı və dedi:

-Deyəsən bir dəfə yoldaş Nağıyev belə bir sənədin bu şöbədə olduğunu demişdi?!

Geri çəkilmək olmazdı. Qətiyyətlə dedim:

-Ola bilməz.

Elə bu zaman Qüdrət müəllim qayıtdı. Q. Nağıyevin sayıqlığına, bilik və təcrübəsinə tam əmin olsam da, vaxtı itirmədən N. Starçinkovdan qabağa düşdüm:

-Yoldaş N. Starçinkov, bax bu da rəis. O, olmayan şeyə var deyə bilməzdi axı?!

Söhbət təzələndi. N. Starçinkov çox mülayimliklə Q. Nağıyevə müraciət etdi:

-Yoldaş Nağıyev, Sizin şöbədə Teleqüllənin enerji blokunun sxemi varmı?

Q. Nağıyev özünə məxsus qətiyyətlə cavab verdi:

-Yox, yoldaş Starçinkov! Bizim şöbədə belə bir sənəd yoxdur.

N. Starçinkov getdi. Səhərisi yenə də gəldi. Yenə eyni sual-cavab davam etdi. O, bizdən bu sənədi qopara bilməyəcəyinə tam əmin olduqdan sonra Rabitə Nazirliyində xeyli vurnuxdu və 2-ci şöbəyə getdi. Onun bu şöbəyə gəlməsi təsadüfi deyildi. Çünki, həmin şöbədə işləyənlərin əksəriyyəti istifadə olan qeyri-azərbaycanlı zabitlər idi. Şöbə rəisi Valentin Bessolitsin, necə deyərlər, köhnə "qurdlardan" idi. Vaxtı ilə Rabitə Nazirliyi kollegiyasına üzv seçilmiş olan bu şəxsi imperiyanın əsil barmağı adlandırmaq olardı. N.Starçinkov 2-3 gün nazirlikdə və 2-ci şöbədə olduqdan sonra çıxıb getdi.

Ayın 19-da Mərkəzi televiziya ilə Xalq Cəbhəsinin nümayəndəsi Etibar Məmmədovun çıxışı olacağı xəbəri yayıldı. Biz bir neçə nəfər televizor olan otaqlardan birinə toplaşdıq. Təxminən 19.25 dəqiqədə bütün kanallar söndürüldü. Sonra xəbər yayıldı ki, televiziya qüləsinin enerji bloku partladılıb.

Çağırılmamış qonaqlar yanvar faciəsindən sonra da sakitləşmədilər. Onların özbaşınalıqlarından rabitəçilərə az zərbə dəymədi. 1990-cı il yanvarın 23-də saat 18.20 dəqiqədə Əzizbəyov Telefon Qov-şağı nəzdində təşkil edilmiş qərargaha 3 nəfər hərbiçi daxil olmuşdu. Onlar buradakı işçiləri güllələməklə hədələyərək 59 saylı ATS-in fəaliyyətini dayandırmağı əmr etmişdilər. Qısa müddətdə stansiya işləməsə də rabitəçilərin cəsurluğu və qətiyyəti nəticəsində rayon partiya komitəsi işə qarşısını, stansiya fəaliyyətini davam etdirmişdir. Elə həmin gün saat 20.00-da hərbiçilər Oktyabr Telefon Qovşağının növbədən qayıdan işçilərini saxlamış, maşınlarını almış, özlərinə işgəncə vermişlər".

ŞƏHİDLİK
ZİRVƏSİNƏ
UCALAN
RABİTƏÇİLƏR

Sevda Salayeva

İş yerindən verilmiş xasiyyətnamədən:

Sevda Salayeva Bakı Şəhərlərarası Telefon Stansiyasında telefonçu işlədiyi müddətdə mehribanlığı, operativliyi, yüksək mədəni xidməti ilə vətəndaşların dərin hörmətini qazanmışdır.

PUÇ OLAN ARZULAR

Təkcə xalqımız üçün, türk dünyası üçün deyil, həm də bütün bəşəriyyət üçün faciəvi hadisə olan, insanlıq tarixinə qanlı həflərlə həkk olunan 20 Yanvar minlərlə ürəklərdə qönçələnən arzu və diləkləri vaxtsız soldurdu, Azərbaycanca bir nakamlıq kabusu gətirdi. Belə bir kabusa tuş gələn ailələrdən biri də Məmmədəğa Salayevin ailəsidir.

1968-ci il iyunun 25-də bu ailədə dünyaya gələn övladlarının adını Sevda qoyan valideynlərin qəlbində sonsuz arzular vardı. Bu ümid və arzuların işığında böyüyən Sevda 1985-ci ildə 150 saylı orta məktəbi bitirmişdir.

Buraxılış gecəsi kim hansı sənət arxasınca getdiyini bildirəndə Sevda:

-Mən rabitəçi olacağam!- söylədi.

Yoldaşlarından kimsə yarıccıddı, yarızarafat:

-Yəqin telefonçu olacaqsan, həmişə "Telefonçu qız" filmi haqqında ağızdolusu danışsən- dedi.

Həmişə qətiyyətli, sözü üzə deyən Sevda bu dəfə də açıq danışdı:

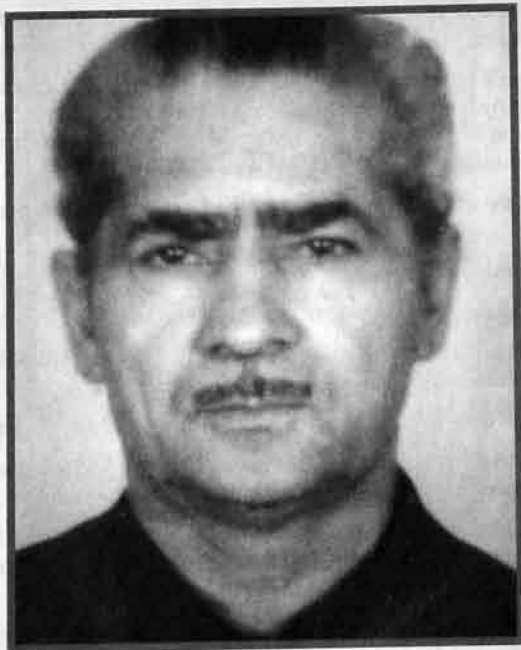
-Bəli, telefonçu olacağam. İnsanların işinə həmişə yarayan, necə deyirlər, kara gələn telefonçu olmaq ən böyük arzumdur.

Bu amalla da Sevda 90 saylı texniki peşə məktəbinə daxil olub və məktəbi uğurla başa vurub, BŞTS müdiriyyətinə ərizə ilə müraciət edir. Müsbət cavab alır. Arzusuna çatır.

1988-ci il may ayının 4-dən Bakı Şəhərlərarası Telefon Stansiyasında telefonçu işləyir. İnsanlara xidmət göstərməkdən zövq alır.

Bütün gənclər kimi Sevda da ülvi arzularla yaşayırdı. Atalar sözdür: "Sən saydığını say, gör fələk nə sayır". Fələk qan, ölüm, fələkət havası çaldı. Qanlı 20 Yanvar yüzlərlə rəşadətli insanlar kimi Sevda Məmmədəğa qızı Salayevanın da arzularını puç etdi. Rabitəçi Sevda ömrünün çiçəklənən çağı - 22 yaşında imperiya əsgərlərinin gülləsinə tuş gəldi.

Əliyusif Qocamanov

İş yerindən verilmiş xasiyyətnamədən:

Qocamanov Əliyusif Bilal oğlu işlədiyi müddətdə özünü fədakar işçi kimi tanıtmış, üzərinə düşən işin öhdəsindən yüksək məsuliyyətlə gəlmiş, kollektiv arasında dərin hörmətə malik olmuşdur. Vətəni, millətini yüksək məhəbbətlə sevmiştir.

PAQONLARI QOPARILMIŞ ZABİTİN ATƏŞİ

Daxilində bir təlatüm vardı. Bir yerdə qərar tuta bilmirdi. İşlədiyi "Qasid" firmasının köşkünə gah qəzet-jurnalların yerini dəyişir, gah satışa qoyulmuş kitabçaları qeyri-ixtiyari vərəqləyirdi. Xeyli vaxtdı köşkün qarşısında durub onun hərəkətlərini izləyən tanışi Əkbərin səsi onu elə bil silkələdi:

-Əliyusif, sənə nə olub, elə bil gəmin dəryada batıb.

Əliyusif gülümsəməyə çalışdı. Lakin təbəssümü dodaqlarında qaldı. Suala sualla cavab verdi:

-Yaxınlaşan fəlakəti görmürsənmi?

Həmişə sözünü mərdanə deyən, rabitəçilər arasında ciddiliyi ilə seçilən Əliyusif fəlakət deyəndə şəhərdə cərəyan edən hadisələri nəzərdə tuturdu. İllər boyu azadlıq, müstəqillik həsrəti ilə çırpınan insanlar qəzəbli aslana çevrilmişdi. Əliyusif Qocamanovu çox narahat edən də insanların, xüsusən gənclərin fəallaşmasından kimlərinə sui-istifadə etmək iddiasında olduğu idi.

Saat 21 ərafəsində evə dönmən Əliyusif küçələrdə gənclərin toplaşdıqlarını görüb dəstələrdən birinə yaxınlaşdı. Gənclərə müraciətlə:

-Övladlarım, axşamdı, hava da soyuqdur, qadanız alım, çıxın evinizə gedin!-dedi.

Gənclərdən biri:

-Narahat olmayın, dayı, gedəcəyik-dedi.

Əliyusif evə gəldi. İştahası olmadığından birçə stəkan çay içdi. Xəyal onu bir anlıq ağışına aldı. Ağsuda keçirdiyi uşaqlıq və yeniyetməlik illərini xatırladı, 4 qardaş, 5 bacısı gözləri önünə gəldi. Sonra Bakıya üz tutduğunu, təhsil illərini, sevib-sevildiyini, ürəyincə ailə qurduğunu xatırladı. Birdən ayağa qalxdı, paltosunu geyinib çıxmaq

istəyəndə qızı Şəhla hara getdiyini soruşdu.

-Qızım, narahat olma, tezəcə qayıdacam-dedi.

Evdən çıxdı...

Qonşusu Validə xanımın dediklərindən:

-Əliyusif çox ləyaqətli insan, gözəl qonşu idi. Həm özünün, həm həyat yoldaşının imkanlı qohumları olmasına baxmayaraq, heç kəsə əl açmazdı. Mənliliyini gözləyər, halal əməyi ilə mehriban ailə saxlayardı. Həmin gecə, yəni yanvarın 19-da şəhərdə aləm bir-birinə qarışmışdı. Evimiz Salyan kazarması deyilən yerə yaxın olduğundan, deyəsən, elə ilk atışma bu tərəflərdə gedirdi. Mən evyanda idim. Küçədə əli yalın, silahsız adamların üstünə alov saça-saçə tanklar gəlirdi. İnsanların içərisindən mən Əliyusifə seçə bildim. O gəncləri atəşin altından çıxarmağa, uzaqlaşdırmağa cəhd edirdi. Həm də hiss edilirdi ki, o, əsgərlərə də nəsə deyir, izah etməyə çalışır. Elə bu vaxt insan sifətini itirmiş əsgərlərdən biri tankın qarşısını kəsmək istəyən bir gəncə atəş açdı. Cavan oğlan ləngər vuraraq düz Əliyusifin ayaqları altına sərdi. Oğlanın öldüyünü görən Əliyusif sıçrayıb həmin əsgərin paqonlarını qopartdı. Elə bu an əsgər Əliyusifə atəş açdı...

Qızı Maralın dediklərindən:

-Bayıra çıxmaq mümkün deyildi. Qəsbkarlar evləri, eyvanları da gülləyə tuturdular. Məhəlləmizdə sakitlik yarandıqdan sonra təxminiən səhərə yaxın nişanlımla bərabər atamı axtarmağa çıxdıq. Semaşkoda insan əlindən tərpənmək olmurdu. Sözüün əsil mənasında qiya-mot idi. Atamın cəsədini al-qan içərisində morqda tapdıq...

Söhbətimiz kəsilir. Maral Əliyusif qızı özünü toxtadıb atası haqqında danışır. Yaşasaydı bu il 70 yaş olacağını bildirir. Rabitəçi adıyla fəxr etdiyini söyləyir. Onu da vurğulayır ki, atasının adına Ağsuda küçə var, qətlə yetirildiyi yerdə xatirə lövhəsi qoyulub, Rabitə Nazirliyi "Qasid" Mətbuatayını firması rəhbərliyinin qayğısını həmişə hiss edirlər.

Söhbətimizin sonunda bəzi ədalətsiz insanlarla üzləşdiklərindən də ürək ağrısı ilə danışan Maral xanım təkcə atası ilə deyil, bütün şəhidlərlə fəxr etdiyini bildirdi.

İ s a b a l a B a y r a m o v

İş yerindən verilmiş xasiyyətnamədən:

Isabala Bayramov işinə vurğunluğu, yüksək məsuliyyəti ilə kollektivin dərin rəğbətini qazanmış, birliyin nümunəvi işçilərindən olmuşdur.

BİR ÖMRÜN İKİ SAHİLİ

Yaşı belə duyuma, hissiyata əsas verməyə də, İsabala sanki ümman ömrünün sahilini duymuşdu. Bəzən bu düşüncələr, bu daxili təlatüm özünə də qərribə gəlirdi. Nə idi onun daxilini çulğayan bu hiss? Axı həyatının çiçəklənən vaxtında, ömrünün bahar çağında idi. Hələ iyirmi üç yaşı tamam olmamışdı. Erməni quldurlarının sıxma-boğması, təhqir və işgəncələri nəticəsində doğulduğu Hallava kəndindən (Ermənistan), üstündə ayaq tutub yeridiyi əzəli torpaqlarımızdan uzaq düşsə də, harada yaşamasından asılı olmayaraq bütün soydaşlarımız üçün müqəddəs ana sayılan Azərbaycanın sığınacaq tapması, rəbitəçi kimi şərəfli bir peşə seçməsi İsabalanın bədbinləşməsinə əsas vermirdi. Bunu özü də yaxşı bilirdi. Ürəkdən sevdiyi ailəsində də, elektrik montyoru işlədiyi BTTİ kollektivində də şən əhvali-ruhiyyəsi ilə seçilən İ. Bayramov bəzən real aləmdən ayrılır, fikir dəryasına qərç olurdu. Onun mərdanəliyini, ermənilərin insan sifətinə yaraşmayan nankorluğundan son dərəcə qəzəbli olduğunu bilənlər hərdən belə tutulmasına çox da təəccüblənmirdilər. İsabala özü də bu hissələrlə yaşayırdı. Ermənilərin son dərəcə qudurğanlaşdıqlarını, onlarla üz-üzə gələcəyini yaqınlaşdırmışdı. Bu, gələcəyə yönəlmiş fikirlər idi. Amma daxilində ömür ümmanın sahilinə yaxınlaşdığını tez-tez hiss edirdi. İyirmi iki yaşında ikən ilk övladı dünyaya gələndə, ömür-gün yoldaşı Nazirəyə:

-Gələsənə oğlumuzun adını Sahil qoyaq- deyər müraciət edəndə, milli adət-ənənələrimizi həmişə uca tutan Nazirə xanım:

-Necə istəyirsən, elə də olsun!- dedi və mülayimcə əlavə etdi:

-Sahil adı mənə nəşə bir az qərribə gəlirdi.

İsabala gülümsünüb:

-Sahil- əbədilikdir, xilaskarlıqdır, sonsuzluqdur. Övlad valideyn ömrünün davamıdır, Sahil də yeni başlanğıc, davam deməkdir.

Bu söhbətdən cəmi bir il sonra xalqımızın azadlıq, müstəqillik uğrunda mübarizə əzmini qırmaq məqsədilə yanvar ayının 20-də Bakıya yeridilən imperiya qoşunlarının törətdiyi fəlakət yüzrlə qeyrətli övladlarımız kimi rəbitəçi İsabala Bayramovun da ümman ömrünə son qoydu.

Nazirə Həsənova həmin faciəni belə xatırlayır:

-Yanvarın 19-da evdə idi. Çox narahat idi. Bir yerdə qərar tuta bilmirdi. Bayıra çıxdı. Çox çəkmədi ki, qam qara halda otağa qayıtdı. Paltosunu geyindi. Biz nə etmək istədiyini soruşduqda dedi ki, şəhərdə bərk atışma gedir. Evdə arxayın oturmaq vaxtı deyil. Nə qədər yalvardıqsa, saxlaya bilmədik.

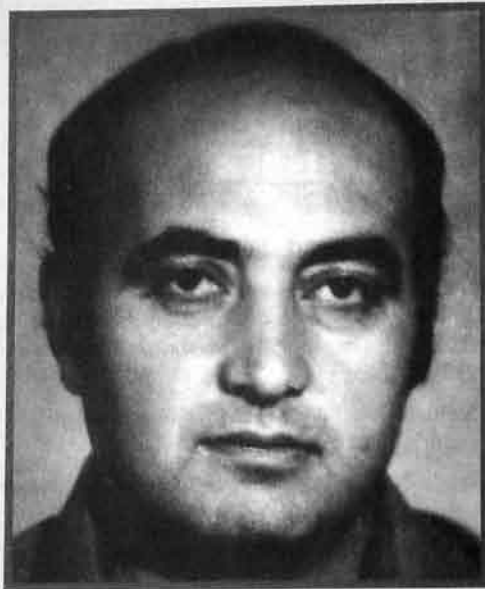
-Qulağımın dibində qardaş-bacımın qanı axıdır, mən necə susa bilərəm?!-deyib qapıya yaxınlaşdı. Bir anlıq baxışlarımız qarışdı. Onun baxışlarında bir qəzəb, hüzn, həsrət oxudum. Getdi. Ayın 20-də saat 3-4 ərəfəsində...

Nazirə xanım söhbəti davam etdirə bilmədi. Bir qədər keçdikdən sonra göz yaşını silib güclü bir qətiyyətlə, inamla dedi:

-Fevralda dünyaya gələn qızımızın adını Sahilə qoydum.

Bəli, şəhidlik zirvəsinə uçan İsabala Əli oğlu Bayramovun ümman ömrünün iki sahilə var - Sahil və Sahilə.

S a h i b H ə s ə n o v

İş yerindən verilmiş xasiyyətnamədən:

Sahib Həsənov Mətbuatyayımında işlədiyi müddətdə üzərinə düşən işi ləyaqətlə yerinə yetirmiş, fədakar işçi kimi kollektivin hörmətini qazanmışdır.

YARIMÇIQ YARDIM

Təkcə Gədəbəy rayonunun İsalı kəndində deyil, bütün bölgədə hörmət-izzət sahibi olan Nəsim müəllimin ailəsinin ilk övladı Sahibdə qayğıkeşlik duyumu, hissi çox güclü idi. Onun xidmətinə ehtiyac olmasa da gözü həmişə özündən kiçik 3 qardaşının, 4 bacısının üstündə olardı, onlara qayğı və diqqətlə yanaşardı. Ümumiyyətlə biganəlik ona yad idi. Orta məktəbdə də, əsgəri xidmətdə də, fərqlənmə diplomu ilə bitirdiyi Azərbaycan Dövlət Universitetində də imkanı daxilində insanlara yardımçı olar, himayədarlıq göstərirdi. Rabitə Nazirliyinin Mətbuatyayımı şöbəsində işlədiyi vaxtda da yüksək insani keyfiyyətlərinə görə hamının rəğbətini qazanmışdı.

Sahib Həsənov həm də nikbin insan idi. Oğlu Ruslanı, qızları Təranə və Laləni xoşbəxt böyüdəcəyinə əmin idi. O nə biləydi ki, fələk başqa hava çalacaq, haqq səsinə qaldıran, azadlıq, müstəqillik arzusunun bildirən insanlar qaniçən terrorçuların amansız gülləsinin qurbanı olacaqlar.

Qanlı yanvar qurbanlarından biri də rabitəçi Sahib Həsənov oldu. Ömür-gün yoldaşı Ruhəngiz xanımın dediklərindən məlum olur ki, Sahib məsələlərə açıq gözlə baxmağı, ölçüb-biçməyi, düzgün nəticə çıxarmağı sevən insan imiş. Və o, adamların əliboş, silahsız halda tankların qarşısına çıxmalarını da təqdir etmirdi. Gecə yarısından sonra şəhərdə gülləbaran olduğunu bilən Sahib dan yeri sökülməmiş "Jiquili" markalı şəxsi maşınına minib evdən çıxıb.

Ruhəngiz xanımın xatirələrindən:

-Belə tezdən hara getdiyini soruşanda dedi ki, yaqın şəhərdə yarıllılar var, kiməsə kömək lazımdır.

Saat 12-də işlədiyi köşklə əlaqə yaratmaq istədik. Cavab vermədi. Yanvarın 21-də bir qohumumuz onun maşınını əzilmiş halda gördüyünü söylədi. Ora getdik. Tank maşının bir tərəfini əzik-üzük etmişdi. Sahib oturan tərəf al-qana boyanmışdı. Sol oturacaqda da qan laxtalanmışdı və orada bir polis papağı vardı.

Ruhəngiz xanımın göz yaşları içərisində dediklərindən məlum olur ki, Sahibin meyidini Semaşkada tapıblar. O, başından bir neçə güllə yarası albmış. Sonralar açıqlanıb ki, Sahib yaralı bir polis işçisini xəstəxanaya çatdırmaq istəyərkən cəlladlar tərəfindən gülləyə tutulmuş, sonra maşını tankla əzişdirilmişdir.

AĞRILI- ACILI XATİRƏLƏR

QƏLBƏ DƏYƏN QƏLPƏLƏR

20 Yanvar- qanlı yanvar öz dəhşəti, fəlakəti ilə bütün soydaşlarımızın qəlbinə çalın-çarpaz dağ çəkdi. Yüzlərlə rabitəçi ən doğma adamını itirdi. Bu zərbənin ağrısını heç vaxt unuda bilməyəcək rabitəçilərdən biri də Reyhan Vahabovadır. ATS-38-in böyük xətt mühəndisi işləyən Reyhan xanımın o günləri yada salanda acı alma kimi büzüşdüyünü açıq-aydın hiss edirəm.

-Biz nakam şair Mikayıl Müşfiq nəslindənik. Atam Yunis İsmayılzadə- Yunis Dağlı təxəllüsü ilə yazıb-yaradıb. Qardaşım Cavad isə Cavad Qəmli təxəllüsünü seçmişdi. Şüşə istehsalı zavodunda işləsə də yazıb-yaratmağından qalmırdı. 20 Yanvarda, o müdhiş gecədə...

Göz yaşları içərisində boğula-boğula danışan Reyhanın dediklərindən məlum oldu ki, həmin gecə Reyhan ATS-38-də işdə imiş. Təxminən saat 24 radələrində evə zəng edib anasından vəziyyəti soruşur. Respublikada müdrik ağbirçək kimi tanınan Əzizəğa ana Cavadın şəhərə çıxdığını bildirir.

-Niyə buraxırdın? -deyə etirazımı bildirdim. Anam təmkinlə dedi:

-Niyə saxlamalı idim?

Bizə həmişə qeyrətdən, ləyaqətdən, el birliyindən nəsihət verən anamın xasiyyətinə bələd olduğumdan söhbəti kəsdim. Şəhər sanki od tutub yanırdı. Gülləbaran idi. Qəzəbli səslər, hayqırıtlar, iniltilər bir-birinə qarışmışdı. Səhər tezdən növbəni təhvil verib evə qaçdım. Küçələr döyüş meydanını xatırladırdı. Evdə öyrəndim ki, qardaşım yaralı vəziyyətdə Semaşko xəstəxanasındadır. Özümü ora yetirdim. Xəstəxanada da aləm bir-birinə qarışmışdı. Ümumi fonda 2 zümre,

2 qüvvə üz-üzə dayanmışdı. Bir tərəfdə ölümə çarpışan insanlar, onları xilas etmək üçün əllərindən gələni edən həkimlər, qohum-qardaş, bir tərəfdə isə törətdikləri fəlakətdən zövq aldıkları gözlərindən seziən, sifətlərindən isə zəhrimar yağan əsgərlər.

Reyhan Vahabovanın dediklərindən o da açıqlandı ki, əsgərlər yaralılara yardım göstərilməsinə də ciddi maneçilik törədmişlər. Ən gərgin vaxtda işıqların söndürülməsi də bu bəd əməlin bir forması idi.

-Bu unudulmaz ağrılarla yanaşı qəlbimi qürur, iftixar hissi ilə dolduran hadisələr də az olmamışdı. Cavada təcili qan lazım oldu. Onun qohumu olduğumuzu duyan əsgərlər bizi oradan çıxartdı. Sonra öyrəndik ki, İradə adlı bir qız fürsətdən istifadə edib qan veribmiş.

Qəlbə serlə, nəğmə ilə, xoş arzu, saf diləklərlə dolu olan 27 yaşlı Cavad da şəhidlik zirvəsinə ucaldı.

Xalqımızın igid övladları həmişə ehtiramla yad ediləcək. Rabitəçi Reyhan Yunis qızı Vahabovanın qarşadı Cavad da bu qəhrəmanlar sırasındadır.

TOFİQ MUSAYEV

RABİTƏ İŞÇİLƏRİ MÜSTƏQİL

HƏMKARLAR İTTİFAQI RESPUBLİKA

KOMİTƏSİNİN SƏDRİ

- 20 Yanvar tariximizin qanlı səhifələrindən biridir. O günlər Bakıda hakimiyyətsizlik nəticəsində sözün əsil mənasında hərc-mərclik hökm sürür, qəribə hadisələr baş verirdi.

19 yanvarda "Moskva" mehmanxanasının restoranında xalam oğlunun toyu olmalı idi. Lakin toy gününə bir neçə gün qalmış restoranın rəhbərliyi toyun başqa vaxta keçirilməsini məsləhət və təkid etdi. Toy başqa vaxta keçirildi.

19 yanvar gecəsi saat 22 : 00 radələrində evimizin qabağından (Əhmədli) avtobus və başqa maşınlarda əlində səs gücləndiriciləri olan şəxslər əhalini şəhərin mərkəzinə (metronun Bakı Soveti stansiyasının qabağına, partiyanın Mərkəzi Komitəsinin önünə) çağırırdılar.

20 yanvar şənbə günü adətım üzrə iş yerinə gəldim. Metronun "Sahil" (keçmiş 26 Bakı Komissarı) stansiyasından çıxarkən məni ağlamaq tutdu. Bakı sovet ordusu tərəfindən işğal olunmuşdu. Metrodan ta iş yerinə qədər (Rabitə evi) tanklar və əsgərlər keşik çəkirdilər. Məni iş yerinə buraxmaq istəmirdilər. Vəsiqəmi göstərərək bir təhər iş yerimə gəldim. Dəniz tərəfdən güllə səsləri eşidilirdi. Gün ərzində Bakıda nə baş verdiyini araşdırmağa çalışdım. Televiziya mərkəzində enerji bloku təxribatçılar tərəfindən partladılmışdı, tezliklə o bərpa olundu və senzura altında işləməyə başladı.

Hadisələrdən bir neçə gün sonra bir qrup Sahə Həmkarlar İttifaqı Respublika Komitələrinin sədrilərini televiziya davət etmişdilər. Mən də onların arasında idim və biz işçilərimizi işə davət etməli idik. Doğrudur, rabitə vasitələri fasiləsiz işləyirdi, lakin başqa sahələrdə tətillər davam edirdi. Mənə söz verildi və mən Bakının qara qüvvələr tərəfindən işğal olunduğunu dedikdə aparıcı məni xəbərdar etdi və dedi ki, televiziya ilə gedən bütün danışıqlar nəzarətdədir və başına əngəl açma. Xeyli mübahisədən sonra onunla razılaşmaq məcburiyyətində qaldım. Onsuz da senzura onlar üçün lazım olmayan yerləri kəşib götürəcəkdə.

O günlərin dəhşətləri heç vaxt xalqımızın yaddaşından silinməməlidir.

RADİK İSMAYILOV

RABİTƏ NAZİRLİYİ
KOLLEGİYASININ ÜZVÜ

Şəhərdə vəziyyət çox mürəkkəb olaraq qalırdı, güclü mitinqlər keçirilirdi. İnsanlar təlaş içində idilər, hər kəs nəyinsə gözlənildiyini söyləyirdi. Hər yerdə olduğu kimi biz rabitəçilər də gərgin iş rejimi ilə işləyirdik. Hadisələrin gedişindən çox narahat idik, çünki şəhərdə olduqca qarışıqlıq idi. 19 yanvar axşam saat 23:00 radələrində evə gedərkən insanların böyük dəstələrlə Biləcəri yoluna tərəf getdiklərini gördüm və bu da məndə çox narahatlıq yaratdı. Evə gəldim ki, ailəmə baş çəkib yenidən işə qayıdım, amma qayıda bilmədim. Saat 24:00 radələrində şəhərdə tankların səsi eşidilirdi və atışmalar başladı, şəhəri gülləbaran götürmüşdü. Mən evdən çıxıb "20 Yanvar" metrosuna tərəf getmək istədim, amma evlərin, küçələrin, insanların imperiya qoşunları tərəfindən vəhşicəsinə gülləbaran edilməsinin şahidi oldum və məni böyük nifrət hissi bürüdü. Ailəmdən narahat olduğum üçün geri evə qayıtmağa məcbur oldum. Eydə uşaqlara bir az ürək-dirək verib, bayıra çıxmamağı məsləhət görüb yenidən işə gəlmək istədim, amma artıq bütün yollar imperiya qoşunları tərəfindən tutulmuşdu, şəhər qan içində idi, geri dönməli oldum. Səhər saat 8:00 radələrində işə yollandım. Küçələr qan içində idi, yollarda imperiya qoşunları vəhşicəsinə aqalıq edirdi. Böyük çətinliklə gəlib işə çıxdım və Rabitə Evinin qoşunlar tərəfindən tutulduğunu gördüm. Məni diqqətlə yoxladıqdan sonra iş yerinə buraxdılar. Onlar həmin gündən binada nəzarəti uzun müddət öz əllərində saxladılar. Saat 10:00 radələrində mənim iş otağıma hörmətli xalq şairimiz Bəxtiyar Vahabzadə gəldi. O, bizim hamımız kimi çox qəmgin və qəzəbli idi. Bəxtiyar müəllim imperiyanın rəhbəri M. Qorbaçova xalqımıza qarşı

tərədilmiş cinayətlə bağlı təcili teleqram göndərmək istədi. Biz ona lazımı köməklik göstərüb teleqramı göndərdik. O, teleqramda bütün Azərbaycan xalqının qəzəb və nifrətini ifadə etmişdi. Bəxtiyar müəllim gedərkən bizə söylədi: "Mənim əzizlərim, bu bizim unudulmaz bir tariximizdir, birləşib bir olun, möhkəm olun."

Hesab edirəm ki, bu, imperiya rəhbərliyi tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı tərədilmiş böyük bir cinayət idi. Çox təəssüf ki, çoxlu insan ölümü ilə nəticələnən, xalqımıza böyük mənəvi və maddi ziyan vuran bu cinayəti törədənlər lazımı cəzalarını almadılar. İnanıram ki, xalqımızın tarixinə qara və eyni zamanda şərəfli bir səhifə kimi yazılan bu hadisəni xalqımız heç zaman unutmayacaq, Azərbaycan dövlətinin müstəqilliyini möhkəmləndirmək və qoruyub saxlamaq üçün həmişə bir olacaqdır.

BAĞIROV ƏZİZAĞA MƏMMƏD OĞLU

BAKİ RADİO-RELE SAHƏ RƏİSİ

- Mən 1990-cı il yanvarın 18-də axşam televiziya ilə Bakıya qoşun verildiməyəcəyi haqqında dövlət rəsmilərinin bəyanatından və yanvarın 19-da saat 1 radələrində Biləcəri körpüsü üzərindəki blokada ləğv edildikdən sonra 19 yanvar saat 9.00-da iş yerimə-"Aztelekom" İB-nin yeddinci mərtəbəsində yerləşən radio-rele stansiyasına gəldim. O gün saat 9.00-dan 18.00-a qədər iş yerində olmuşam. Gün ərzində televiziya yayımında qeyri-sabitlik var idi. Belə ki, Bakı şəhərində UQD (ultra qısa dalğa) verici stansiyasında vericilər tez-tez söndürülür, yayım dayandırılır və yenidən bərpa olunurdu. Mən bu barədə UQD stansiyasına və texniki nəzarət məntəqəsinə zəng edib səbəbini soruşdum. Mənə dedilər ki, heç nə başa düşmək olmur, bəziləri gəlib özünü "cəbhəçi" adlandıraraq vericiləri söndürür, bir qədərdən sonra televiziya komitəsinin rəhbərliyi gəlib vericiləri qoşdurur. Bir sözlə, hərə-mərclikdir.

Saat 17.00-da mən adət üzrə sexin tabeliyində olan 8 stansiyanın rəhbərləri ilə xidməti rabitə vasitəsilə axşam iclası keçirdim. Bakıda olan vəziyyəti onlara izah etdim, bütün rabitə qurğularının, qida mənbələrinin dayanıqlığını yoxlayaraq, heç vəchlə stansiya kənar şəxslərin buraxılmaması barədə göstərişlər verdim və saat 18.00-da evə yollandım. Nəqliyyat pis işlədiyindən Biləcəriyə piyada gedəsi oldum. Yol boyu yenidən 2 yerdə blokada qurulduğunu və ora vətəndaşların toplaşdığını gördüm. Evə çatandan 10-15 dəqiqə sonra yenə də efirdə televiziya proqramlarının kəsildiyini gördüm və elə bildim ki, yenə də vericilər söndürülüb. Daxili telefon vasitəsilə "Aztelekom" stansiyasına zəng vurub nə baş verdiyini soruşanda

növbətçi Kvoçkin İlya mənə xəbər verdi ki, RRS-Bakıdan proqramlar kəsilib, orada nəşə partlayış olub. Dərhal RRS-Bakıya zəng vurub vəziyyəti öyrənmək istədim. Növbətçi Tağıyev Emin xəbər verdi ki, dəhşətli bir partlayış olub və televiziya mərkəzinin qida enerji bloku partladılıb, hər yer qaranlıqdır, televiziya mərkəzi hərbiçilərlə mühasirəyə alınıb. Müəssisəmizin müdir müavini Qavrilov Anatoliy ilə daxili rabitə vasitəsilə əlaqəyə girdim və belə qərara gəldik ki, mən öz stansiyama gedim, o isə çevik qəza qrupu yaradıb televiziya mərkəzinə getsin və sonradan işlərimizi planlaşdıraq. Mən stansiyaya gəldim, Qavrilov isə enerji qrupunun rəisi Məlikov Edisonun şəxsi maşını ilə birlikdə RRS-Bakıya, yəni televiziya mərkəzinə getdi.

Mən stansiyaya gələndə bizim stansiya tam işlək vəziyyətdə idi. RRS-Bakıdan yüksək tezlik signalı var idi, yalnız proqramlar yox idi. Bizim xətt boyu telefon kanalları işləyirdi. 22.15 radələrində Qavrilov mənə zəng edib xəbər verdi ki, televiziya mərkəzinə çatdıq, içəri daxil ola bilmədik, çünki hərbiçilər qoymadı.

-Qayıt evə, səhər tezdən yığışib nə etmək haqqında qərar qəbul edərik-dedi.

Mən növbətçi Kvoçkinə bir daha tapşırıq verib evə yollandım.

Birbaşa rabitə vasitəsilə Mahaçqala, Kaspiysk, Tbilisi və Moskva həmkarlarımıza baş verən hadisə haqqında məlumat vermişdik, onlar da bu hərəkəti pisləmişdilər.

O axşam istifadəmizdə olan "LƏN" tipli radiostansiyaların tezliyində çoxlu rusdilli rabitəçilər peyda olmuşdu. Biz onlara deyəndə ki, bizim tezlikdir burdan çıxınlar, onlar heç nəyə məhəl qoymurdular. Sonra məlum oldu ki, bu hərbiçilər imiş.

ADİL İBRAHİMOV

RABİTƏ USTASI

- Yanvarın 19-da axşam televiziyanın bütün kanalları birdən-birə dayandırıldı. Mən YKB sexinə zəng etdim. Nə olduğunu aydınlaşdırmaq istədim. Ancaq telefon bağlantısı alınmadı. "Teleradio" rəisinin evinə zəng etdim. Dedilər ki, o işdədir. Axırda məlum oldu ki, rəis Telemərkəzdə növbətçidir. O zaman məsul təşkilatların rəis və müavinləri gecə-gündüz növbədə olurdular. Axırda məlum oldu ki, stansiyanın enerji bloku partladılmışdır. Ancaq Telemərkəzin enerji ilə təmin edən podstansiyasının rubilnikini söndürmək olardı. Partlayışı KQB-nin rəhbərliyinin tapşırığı ilə Suşenkov adlı KQB-nin işçisi təşkil etmişdi. Bunun nəticəsində Bakının əhalisi 10 gündən artıq Respublika televiziyasından məhrum oldular. Gecə pulemyot və avtomat atəşləri eşidilirdi. Naməlum adamlar zəng edib şəhərə tank və Sovet qoşunlarının daxil olmasını xəbər verirdilər. Mən o vaxt Rabitə Nazirliyi ilə üzbəüz binada yaşayırdım. O vaxtın müxalifət partiyalarının mövqeyi təəcüblü idi. Onlar maşınlarla küçələrə çıxıb rüporla qışqırırdılar - "Biz tezliklə sizə silah göndərəcəyik, gözləyin". Özləri də gizləndilər.

Bakıya daxil olan əsgər və zabıtların arasında çoxlu rezervistlər vardı və onların əksəriyyətini ermənilər təşkil edirdi. Onlar əhalini öldürürdülər, tanklarla basırdılar. Hətta soyğunçuluqla da məşğul olurdular. O günlərdə bizə mətbuat yayımının köşklərindən basqınlıq haqda çoxlu şikayətlər gəlirdi. Rayonun komendantlığına şikayət edəndə komendant cavab verirdi ki, "siz nə istəyirsiniz? Onlar qaliblərdir". Ordu Bakıya daxil olandan sonra Azadlıq meydanı çadırlardan təmizləndi və komendant saati elan edildi. Səhərişi günü KQB-nin cavan bir əməkdaşı milliyətcə azərbaycanlı (soyadı yadımda deyil) mənə yaxınlaşıb dedi ki, mənə müstəntiq cəmi

5 dəqiqəlik öz yanına dəvət edir. Onun mənə yalnız 2 sual olacaq və mənə Djerzinski adına klubə gətirdi. Müstəntiqi maraqlandırır ki, nə üçün Gənclər meydanının mitinqçiləri ilə Azadlıq meydanının mitinqi birləşdi. Respublika rəhbərliklərindən kim buna göstəriş verib və mən bununla razıyammi? Mən dərhal cavab verdim ki, bu yeganə düzgün qarıdır. Çünki qəzəblənmiş camaat yolüstü hər şeyi darmadağın edərdi. Ancaq bunlar birləşdikdən sonra mitinq daima nəzarətdə olar. Kimin komanda verdiyi isə mənəmin yadımda deyil. Beş dəqiqə əvəzinə mənə saat 18-ə qədər saxladılar. Ordu Bakıya daxil olana qədər- səhərdən gecəyə qədər Azadlıq meydanında mitinqlər davam edirdi. Mitinqə Nemət Pənahov rəhbərlik edirdi. Tribunada N. Pənahovun yanında Etibar Məmmədov, İsa Qənbər, rəhmətlik Elçibəy və Xalq Cəbhəsinin başqa fəalları da vardı. Bütün mitinqlər keçirilən günlər mən Hökumət evinin 3-cü mərtəbəsində olmuşam. Burada bütün çıxışlar səsləndirilirdi və burdan həm meydan, həm də tribuna yaxşı görünürdü. Təəssüflər olsun ki, o vaxt bura alimlər və nüfuzlu ziyahlar çox az dəvət olunmuşdular. Cəmi 1 dəfə mərhum akademik Ziya Bünyadov və 2-3 dəfə xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə dəvət olunmuşdular və çıxış etdilər.

İSMƏT GÖZƏLOV

Keçmiş TUSM-3 rəhbəri

-Yanvar ayının 19-da axşam saat 19.00-da məlumat alandan sonra (Televiziyanın həyəti polis işçiləri, Xalq Cəbhəsinin nümayəndələri, zabitlərlə dolu idi) göstəriş verildi ki, radio-rele stansiyasının binasında pəncərə və qapıları bağlasınlar, işıqları söndürsünlər, akkumulyator və dizelləri hazırlasınlar, binaya heç kimi buraxmasınlar, özləri də heç yana çıxmasınlar. Avadanlıq avtomatik rejimdə işlədiyinə görə zərər almamışdı. Partlayışdan sonra avadanlıq akkumulyatorlarla işlədi. Diqqəti cəlb etməmək üçün bir saata kimi iş akkumulyatorla gedirdi. Vəziyyət sabitləşəndən sonra dizəl qoşuldu. RRS-1-də olan yanacaq 4 saata çatdı, gecə vaxtı televiziya mərkəzinin yuxarı qapısından maşınla dizəl üçün yanacaq gətirildi.

Enerji blokunun partlayışından sonra televiziya verilişlərinin kəsilməsinə baxmayaraq Moskvanın 1-ci və 2-ci proqramı, beynəlxalq və şəhərlərarası rabitənin arası 1 saniyə də olsun kəsilməmişdi. Moskvanın 1-ci və 2-ci proqramı rayonlardakı televiziya stansiyalarına ötürülmüşdü. RRS-1 işçiləri, o cümlədən E. Məlikov, X. Dadaşov, A. Qavrilov 2 sutka ərzində enerji təchizatını müvəqqəti bərpa edəndə qədər iş yerlərini tərk etməmiş və televiziyanın enerji blokunun işləməməsinə baxmayaraq 1 həftə ərzində istirahət bilmədən gecə-gündüz çalışaraq radio-rele stansiyasının işini arası kəsilmədən təmin etmişlər.

Sabahı günü rəhbərliyin və kollektivin adından rabitənin idarəetmə məntəqəsindən teletaypla birbaşa çıxışla Kremlə - M. Qorbaço-

vun adına etiraz teleqramı göndərilmişdi. 15-20 dəqiqədən sonra Moskvadan zəng vuruldu ki, Siz vəzifənizdən istifadə edərək ölkə rəhbərliyi ilə birbaşa çıxışla rabitə yaratmışınız. Bu zəng hökumət idarəetmə məntəqəsindən vurulmuşdu. Moskva şəhərindən beynəlxalq və şəhərlərarası televiziya və rabitə mərkəzindən zəng edərək öz iradlarını bildirdilər.

Tiflisdə yerləşən Televiziya rabitəsinin magistral və idarəetmə mərkəzindən zəng edərək məndən öz vəzifəmdən sui-istifadə etdiyimə görə SSSR-i rabitə nazirinə izahat verməyimi tələb etdilər. Lakin mən bu izahatı verməkdən imtina etdim.

TOFIQ ZEYNALOV

(Veteran Rabitəçi)

- 19 yanvardan 20-sinə keçən gecə televiziya mərkəzinin enerji blokunun partladılması nəticəsində respublikaya və Azərbaycan xalqına çox böyük maddi və mənəvi ziyan vuruldu. Lakin rabitəçilərin - radio-televiziya işçilərinin bilik və bacarıqları bu ziyanın tez bir zamanda aradan qaldırılmasına imkan yaratdı.

Televiziya mərkəzinin enerji bloku ikimərtəbəli binanın birinci mərtəbəsində yerləşirdi. İkinci mərtəbədə yerləşən UQD sexi, televiziya vericiləri və ultraqısa dalğada işləyən radio vericilər tamamilə dağıdılmışdı.

Dizel elektrostansiyasını işə salmaqla bir qədər fasilədən sonra 1 №-li radio-rele stansiyasının işə başlaması ilə respublika rayonlarında radioyayım verilişlərini bərpa etmək mümkün olmuşdu. Bakı şəhərində radio verilişlərinə icazə verilməyib, ancaq Moskvanın "Mayak" verilişləri translyasiya edilib.

Rayonlarda televiziya verilişləri işçilərimizin şəxsi təşəbbüsü ilə lent yazılarından istifadə edərək işə başlayıb. Bu barədə birinci təşəbbüskar Şuşa televiziya stansiyası olub.

Bakıda 7-8 gün televiziya verilişləri olmayıb, ancaq 3-4 gün sonra, o vaxtkı rabitə nazirimizin müavini cənab N.Əhmədovun təşəbbüsü ilə Voronej şəhərindən təcili 100 W PCTA tipli televiziya vericisi gətirilib işə salınıb, beləliklə 3 gün sonra Bakı AzTV-1 televiziya proqramı ilə təmin olunub. Partlayış nəticəsində televiziya vericiləri darmadağın edildiyindən onların ayrı-ayrı hissələrindən və köhnə aparatlardan istifadə edib gecəli-gündüzlü, sutkanın 24 saatını fasiləsiz işləməklə böyük bacarıq və vətənpərvərlik göstərmək nəticəsində 7-8 günə Bakı şəhərində televiziya verilişləri keyfiyyətlə bərpa olundu.

İSRAİL VƏLİYEV

BATQ-ın rəisi

- 1990-cı il 20 Yanvar hadisəsi zamanı mən Mərkəzi Telefon Qovşağının (indiki Xətai Telefon Qovşağı) kollektivinə rəhbərlik edirdim.

Yaxşı yadımdadır, Sovet qoşunlarının Bakıya daxil olacağı barədə tez-tez söhbətlər eşidilirdi.

Mən Mərkəzi Telefon Qovşağının kollektivini topladım və hər bir sahədə onları ayıq olmağa çağırdım. Hökumət ATS-ində və digər ATS-lərdə mühafizənin gücləndirilməsini tələb etdim. Eyni zamanda mən o vaxtlar respublika Rabitə Nazirliyinin rəhbərliyindən hökumət ATS-nin tam qorunması üçün əlavə mühafizəçilərin verilməsini xahiş etdim.

Mərkəzi Telefon Qovşağının kollektivi həmin vaxtlar əsasən şəhərin mərkəzi hissəsində əhaliyə telefon rabitəsi xidməti göstərirdi. Bakının küçələrində ölüm simvolu olan tankların dinc insanlar üzərinə yeriməsi, sabitlik yox, fəlakət yaratmağa istiqamətlənmiş qaniçən hərbiçilərin qəddarlığı rabitəçilərin gözü qarşısında baş verirdi.

Qanlı yanvar hadisəsindən bir neçə gün sonra belə bir hadisə olmuşdu:

28 May küçəsi ilə Azadlıq prospektinin kəsişdiyi yerdə, telefonçular, yəni kabelçi-lehimləyicilər telefon quyusunda zədələnmiş kabeli dəyişdikləri zaman bir qrup rus hərbiçiləri tərəfindən bilərəkdən telefon quyuları bağlanmış və rabitəçilər 4 saata qədər qaranlıq quyuda qalmışlar. Biz işə müdaxilə etdikdən sonra telefon işçiləri buraxıldılar. Buna oxşar hadisələr o günlər üçün adi hala çevrilmişdi.

20 Yanvar faciəsi təkcə bu müdhiş günlə məhdudlaşmadı. Tərəfdikləri cinayətdən xəcalət çəkmək əvəzinə, ləzzət alan terrorçular bəd əməllərini davam etdirirdilər. Yanvarın 23-də saat 2 ərəfəsində qovşaqdan mənə zəng etdilər ki, qovşağı əsgərlər zəbt ediblər. Təcili qovşağa gəldim. Bir dəstə əsgər ATS-i mühafizə bəhanəsi ilə qovşağa doluşmuşdu. Hətta mənə qovşağa buraxmaq istəmirdilər. Mən təcili olaraq nazir müavini işləyən Nadir Əhmədova müraciət etdim. Çox çətinliklə işi tənzimləyə bildik.

ARİF MAQSUDOV

Rabitə Nazirliyi poçt şöbəsinin

baş mütəxəssisi

- Ümumilikdə 1990-cı ilin yanvar ayı çox ağır, gərgin olmuşdur.

Bizim istəyimizdən belə asılı olmadan iş yerimiz- Rabitə Nazirliyi şəhərin elə bir yerində yerləşir ki, istər-istəməz ətrafda cərəyan edən hadisələrin mərkəzində olmuşuq, onun bilavasitə şahidi, iştirakçılarına çevrilmişik.

Yaxşı xatırlayıram ki, 19 yanvar 1990-cı il iş gününün 2-ci yarısı o vaxt Ağdam Rabitə İstehsalat Birliyinin nəqliyyat sexinin rəisi Nazim Naibov şöbəyə gəldi. Biz onunla Dövlət Təchizat Komitəsinin Fəhlə prospektində (Nobel) yerləşən bazasına baş çəkdik və oradan şəhərə qayıtdıq. Nazim Naibov Yasamala, Alatavada yerləşən MTTİ-yə gedəcəyini, oradan material götürəcəyini, sonra qayıdacağını bildirdi. Biz birlikdə Tbilisi prospekti ilə, yollar bağlı olduğu üçün, müxtəlif ara yolları ilə Rabitə Kollecinin qarşısına qədər gedə bildik. Artıq gec olduğu üçün biz orada ayrıldıq. Mən XI Qızıl Ordu (indiki 20 Yanvar) dairəsinə gəldim. Orada barrikada qurulmuş, müxtəlif yük avtomaşınları ilə yollar bağlanmışdı. Axşam saat 20.00-də evə gəldim. Gecə məlum hadisələr baş verdi. Şəhər evdən küçəyə çıxdıqda hər küçənin tinində tanklar dayandığının, yolların bağlandığının şahidi oldum. Belə bir dəhşətli hadisədən sonra evdə qərar tuta bilmədim. İşə gəldim. Rabitə Nazirliyinin giriş qapısında rus hərbiçiləri durmuşdular. 20 yanvar saat 12.00 radələrində nazirlikdə olan əməkdaşları kollegiya zalına yığdılar. Bakı şəhərinin komendantı Dubinyak və onunla bir neçə nəfər yüksək vəzifəli rus hərbiçiləri zirehli maşında gəldilər.

İzah etməyə çalışdılar ki, bəs dünən televiziyanın enerji blokunu partladılar. Bəs indi onu bərpa etmək lazımdır. Onların amirano danışıq tonu kollegiya zalında olan rabitəçiləri hiddətləndirmişdi. Rabitəçilər bildirdilər ki, biz heç nədən qorxmuruq, bu işi biz sizin əmrinizlə yox, könüllü və qısa zamanda həyata keçirəcəyik. Bir şərtlə ki, biz işləyən zaman sizin hərbcilər başımızın üstündə əli avtomatlı durmasınlar. Siz ilk növbədə onların oradan götürülməsinə göstəriş verin. Sonradan hərbcilər rabitəçilərlə əmrlə danışmağın mümkün olmadığını görüb xahiş etməyə başladılar. Və qısa bir zamanda enerji bloku bərpa edildi. Rabitə strateji obyekt sayıldığından bir müddət nazirliyin binasını rus hərbciləri qoruyurdular.

Tarix boyu azadlıq aşiqi olan Azərbaycan xalqı bu günə kimi çətin sınaqlardan keçmişdir. Bunun ən son nümunəsini Azərbaycan xalqı XX əsrin, 2-ci minilliyin sonlarında göstərmiş, öz azadlığı və müstəqilliyi üçün canını, qanını verməkdən çəkinməmişdir.

1990-cı il 20 Yanvar hadisələri mahiyyət etibarilə tək-cə xalqımız üçün deyil, bütün türk dünyası üçün əhəmiyyət daşıyır. Ona görə də şəhidlərimizin ruhuna hörmət, onların ailəsinə göstərilən diqqət və qayğı möhtərəm prezidentimizin həmişə diqqət mərkəzindədir.

BAXIŞ BAXIŞOV

"Teleradio" İB Teleqüllənin rəisi

- Yanvarın 20-də səhər işə gələrkən gördüm ki, hərbcilər tərəfindən C.Hacıbəyli küçəsi 30-da yerləşən radiostansiya zəbt olunmuş, Hərbişdirilmiş Mühafizə İdarəsinin işçiləri çıxarılmış və hərbcilər giriş qapularına nəzarət edirlər. "Gənclik" metrosu tərəfindən olan giriş məntəqəsinin şüşələri güllə atəşindən bir neçə yerdən deşilmiş, divarlarda güllələrin izi qalmışdı. Məni radiostansiyanın rəisi kimi işə buraxmırdılar. Aparılan danışıqlardan sonra mən çox çətinliklə radiostansiyanın həyatına daxil oldum. Radiostansiyanın həyatında bir vzvod və 3 ədəd BTR tipli hərbi maşınlar dayanmış və hasar boyu 25 m-dən bir əsgərlər obyektə nəzarət edirdi.

Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyətlə əlaqədar Nazirlər Sovetində keçirilmiş müşavirədə təsdiq olunmuş tədbirlər planına uyğun olaraq radiostansiyanın bütün perimetri boyu 5 m-dən bir rabitə signal sistemləri və ərazidə əlavə olaraq 3 keşikçi məntəqəsi quraşdırılaraq əsgərlərə təhvil verildi. Bu işlərə rəhbərlik şəhər komendantı tərəfindən təyin olunmuş polkovnik tərəfindən aparılırdı. Əsgərlər 3 ay müddətində radiostansiyanın ərazisində yaşadı və 3 aydan sonra onlar radiostansiyadan çıxarıldı, radiostansiya yenidən Rabitə Nazirliyinin Mühafizə İdarəsinin işçiləri tərəfindən nəzarət olunurdu.

20 Yanvar hadisələri zamanı radiostansiya öz ahəngində işləyirdi. Avadanlıqlara və qurğulara əsaslı zərər dəyməmişdi.

GÜLOĞLAN ƏLİYEV

ULTRA QISA DALĞA-2 SEXİNİN

APARICI MÜHƏNDİSİ

- 1990-cı il yanvar ayının 19-da saat 19.45 radələrində Azərbaycan Teleşirkətinin enerji blokunda partlayış baş verdi. Bunu həyata keçirənlər keçmiş SSRİ-nin işğalçı ordusu idi. O gecə mənfur düşmənlər televiziyanın döyünən ürəyini sıradan çıxardılar.

UQD sexinin normal iş rejiminin ahənginə zərbə endirildi. Bu zaman növbədə olan növbə rəisi Altay Mirağa oğlu Seyidməmmədov, partlayış zamanı sexdə olan baş mühəndis Elman Həsənov özünü itirməyib, rəis Musayev Vaqifə zəng edib bu hadisə barədə məlumat vermişdi.

Həmin anda V.Musayev vaxt itirmədən sexə gəlmiş və hadisənin bilavasitə şahidi olmuşdur.

Partlayış nəticəsində sexdə olan avadanlıqlar - AzTV-1 proqramında olan "YAKOR" vericisi və "ORT" proqramında olan "20 NA" Rusiya kanalında işləyən "İQLA" vericiləri sıradan çıxmışdı. Bunun əsasında Rəbitə Nazirliyi və Teleradio İstehsalat Birliyinin təşəbbüsü ilə Vaqif Musayev, Faiq Ağalarov, Elman Həsənov, Sabir Abdulovun səmərəli işləri sayəsində AzTV-1 kanalı bərpa olundu.

Yanvarın 19-da enerji blokunun partlaması nəticəsində sıradan çıxmış avadanlığın bərpa işlərinin görülməsində aşağıdakı rəbitəçilərin gərgin əməklərini xüsusilə qeyd etmək lazımdır:

Hüseynov Xaqani, Səfərov Atabala, Vəliyev Rahib, Dmitriyev İqor.

VİDADI MƏHƏRRƏMOV

«Azərpoçt» DM-in sabiq Baş direktoru

- 1990-cı il yanvarın 21-də Rəbitə Nazirliyində rəbitə müəssisələri rəhbərlərinin iştirakı ilə iclas çağırılmışdı. Bu iclasda baş vermiş hadisələrlə bağlı, rəbitə obyektlərinin və rəbitəçilərin təhlükəsizliyi məsələlərinin operativ həlli üçün çıxış yolları müzakirə edilirdi. İclas zamanı, sovet ordusunun generalı Kobets Rəbitə Nazirliyinin binasına gəldi. Onu 2 tank müşayiət edirdi. General özünün təkəbbürü, soyuqqanlılığı və nifrəti ilə iclas iştirakçılarına təsir göstərmək istəyirdi. İclas iştirakçıları baş vermiş hadisələrlə bağlı, öz hiddətlərini və etirazlarını bildirərək, rəbitə obyektlərinin və rəbitəçilərin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə, öz haqlı tələblərini irəli sürmüşdülər. Tələblərdə rəbitə obyektlərinə sovet ordusunun əsgərlərinin daxil olmamaları və rəbitəçilərin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün növbətçi avtobusların ayrılması bildirilirdi. Mənfur sovet ordusunun generalı Kobets iclas iştirakçılarına qorxu və hədə gəlmək üçün Rəbitə Nazirliyinin binasının qarşısında saxladığı tankın motorunu belə söndürtdürməmişdi. Bu zaman, Bakı Teleqrafının rəisi Səbirə xanım, Elman Səmədov və mən generalın Rəbitə Nazirliyi kimi sabit, dinc bir nazirliyin binasına hərbi texnika ilə gəlməsini qeyri-etik hərəkət kimi qəbul etdiyimizi hiddətlə və sərt formada bildirdik. Ondan tankın motorunu söndürməyi tələb etdik və bildirdik ki, iclas iştirakçılarının heç bir yerə getmək fikirləri yoxdur və tankın motorunu qoşulu saxlamağına da ehtiyac yoxdur. O, tankın motorunun söndürülməsinə sərəncam verdi.

ASİF MƏMMƏDOV

Dövlət Radiotezliklər İdarəsi rəisinin müavini

- Bakı şəhərində 1990-cı ilin yanvar ayında xalqımızın faciəli qara günləri başladı. Hələ yanvarın 18-də təqribən saat 15-16 radələrində telefonla informasiya alınmışdı ki, Bakı şəhərinə rus imperiyasının qoşunları daxil olacaq və komendant saati elan olunacaqdır. Bu informasiya Rabitə Nazirliyinin demək olar ki, bütün struktur bölmələrinə çatdırılmışdı. Telefon rabitəsi qovşaqlarına isə dövlət strukturları tərəfindən heç bir xəbər verilməmişdi. Elə susurdular ki, elə bil heç nə olmayacaqmış.

Hər ehtimalla qarşı Yasamal Telefon Qovşağında üç günlük yemək ehtiyatı və bütün rəhbər işçilərlə birlikdə növbəlilik yaradıldı. Qovşaq şəhərimizin ən yüksək hissəsində və Salyan kazarmasından 700-800 metr aralıda, Şərifzadə küçəsində yerləşdiyindən şəhər mənzərə kimi görünürdü.

Rabitəçilərdə 18 yanvarda xəbər vardı ki, Qala, Şüvəlan, Mərdəkan və s. kəndlərə qoşunlar yeridilir və atəşlər açılır.

İlkin atəş 19 yanvar 1990-cı il axşam saat 23.50-də Salyan kazarmasının ərazisindən atılmış mərmilərin atəşi ilə başlanıldı. Bu əraziyə xidmət edən dekad-addım tipli ATS-32-də demək olar ki, yükün artmasından qəzaya uğrama ehtimalı yaranmışdı.

Qovşağın bütün əməkdaşları şok vəziyyətində, yorğun bir halda idilər. 19-dan 20-nə keçən axşam saat 03.20-də ilk tank göründü. Bayıra çıxmaq qeyri-mümkün oldu. 20-21-22 yanvar 1990-cı ildə növbətçi rabitəçilərin növbətçiliklərini bir-biri ilə dəyişmək mümkün olmadı. Bunun əsas səbəblərindən biri nəqliyyatın olmaması və şəhərdə sərbəst hərəkət üçün buraxılış vəsiqələrinin verilməməsi idi. Bir qərribə hadisə heç də nəzərdən qaçmırdı ki, dövlət nişanı olmayan qara "Volqa"da bir neçə şəxs Şərifzadə küçəsi, Mətbuat, Kiyev

prospekti ilə fırfıra kimi yüksək sürətlə gedərək tapançadan atəş açırdılar və həmin dəqiqələrdən bir az sonra tanklar görünürdü. İlk şəhid Kiyev prospekti ilə Şərifzadənin kəsişməsində tankdan açılmış atəşdən avtomaşınlar saxlanılan dayanacağın yanında cavan oğlan oldu, 2-ci ölüm hadisəsi "İnşaatçılar" metrosunun pilləkəni yanında baş verdi. Belə faciələri görənlər rabitəçilər isə özlərini itirmədən, təcili yardıma, polisə xəbər verirdi. Elə xalqımızın qara günləri buradan başlandı. Erməni terrorçuları isə Bakıda yaranmış komendaturalara Bakı şəhərində erməni ailələrinin telefonlarının bilərəkdən kəsilməsi haqda məlumatlar verməklə öz ailələrinin mühafizə olunmasını tələb edirdilər.

Bu səbəbdən də Moskvanın Hərbi Prokurorluğunun və (KQB) Təhlükəsizlik Nazirliyinin polkovnik rütbəli zabıtları rabitəçiləri Dzerjinski adına mədəniyyət sarayının 2-ci mərtəbəsində sorğu-suala tuturdular. Bakı şəhərinin ATS-lərinin bütün stansiya mühəndislərini, qovşaqların stansiya, xətt xidmətləri və baş mühəndislərini telefonların bilərəkdən söndürülməsində və bununla erməni ailələrinə təcavüzə şərait yaratmaqda ittiham edir. Xalq Cəbhəsinin lideri adlanan Nemət Pənahovla əlaqədə olduğumuzu bildirirdilər.

Təəssüflər olsun ki, rabitəçilər arasında bəzi adamlar tapılırdı ki, kimlərinə xətirinə və kiməsə ləkə vurmaq məqsədilə həmin sorğu-suallarda düzgün izahatlar yazmırdılar. Onlar çirkin əməlləri ilə fədakar rabitəçilərə ləkə yaxmaq üçün telefonların söndürülməsi göstərişinin rabitə nazirinin müavini N. A. Əhmədov tərəfindən şifahi verildiyini bildirirdilər.

Təəssüflər olsun ki, Bakı şəhər Telefon Rabitəsinin rəhbər işçiləri öz tərəflərindən yazılı verilmiş əmrləri və Rabitə Nazirliyi tərəfindən əmrin verilməsinə yazılı icazəsinin təsdiqedicini göstərişini bütün qovşaqlardan geri qaytararaq gizlətməmişdilər. Bununla da MTN-ə və Hərbi Prokurorluğa Bakı şəhərində və respublikanın başqa şəhərlərində ATS-lər üzrə yükün texniki normadan artıq olduğu zaman müəssisələrdə, güc nazirliklərində və operativ xidmətlər göstərən inzibati orqanlarda telefonların fasiləsiz işləməsi üçün evlərdə cütləşmiş telefon nömrələrinin bir qolunu (yəni 2 №-dən

birini) gücün daha da artdığı zaman sərbəst telefon nömrələrinin ev sektorlarında işləməsinin dayandırılmasına rabitə nazirinin müavini N. A. Əhmədov tərəfindən şifahi göstəriş verildiyini izahatla yazılı təqdim etmişlər. Bu da çaşqınlıq yaratmış və erməni millətçilərinin mənzillərinin telefonlarının bilərəkdən bağlanması və onlara qarşı təxribat yaradılması iddiası qaldırılmışdı.

Məni demək olar ki, hamıdan izahat aldıqdan sonra axırını şahid və stansiya xidməti rəisi kimi Hərbi Prokurorluq və MTN-nin əməkdaşları sorğu-suala tutaraq çaşqınlıq yaratmaq məqsədilə öncə Nemət Pənahovu tanıdığımı və onlara "Azadlıq" meydanında rabitənin yaradılmasına kimlərin köməklik etdiyini və başqa suallar verdilər. Sonra əsil mətləbə keçib aidiyyətli sualı axırda verdilər. Yəni Oktyabr r-n Telefon Şəbəkəsində (YTQ) ATS-lər üzrə telefonların dayandırılmasına və ələlxüsüs ev telefonlarının kəsilməsinə kim göstəriş verib və hansı əsasla?

Mən izah edəndə ki, bunun üçün göstəriş və ya hər hansı icazə lazım deyil, bunun üçün SSRİ Rabitə Nazirinin əmri var və Pribaltikada baş verən demokratik hadisələrlə əlaqədar Şamşin tərəfindən təkrarən təsdiq olunub.

Sorğunu aparan SSRİ Hərbi Prokurorluğunun nümayəndəsi bunu nə ilə isbat edəcəyimi və Bakı şəhər Telefon Şəbəkəsinin rəhbərliyinin izahatında bu haqda məlumat verilmədiyini söylədi. Hətta ATS-38\39-un, 93\98-in, 96-nın yazdıqları izahatı oxutdurmaqla Azərbaycan MTN-in nümayəndəsi mənə təklif etdi ki, işləri qalızlaşdırma, sən də hamı kimi izahatını yaz və çıx-get işinə, yoxsa səni həftələrlə burada saxlayacaqlar.

Mən heç cür razılaşmadım və bir saat vaxt almaqla lazımi əmrlər və sənədlərlə birlikdə izahatımı təqdim edəcəyimi bildirdim.

Həqiqətən mənə vaxt verildi. Mənim əlimdə olan bütün əmrləri, o cümlədən Azərbaycan Respublikası Rabitə Nazirliyinin və BŞTŞ-nin rəisinin "ATS-lərdə gücün normadan artıq olduğu vaxtda mənzil sektorlarında ilkin cütləşmiş nömrələrin, sonradan sərbəst nömrələrin söndürülməsi, ən maksimum yüklənmədə isə dövlət əhəmiyyətli olmayan müəssisələrin telefonlarının hissə-hissə

söndürülməsinin vacibliyi haqda" əmrləri və sərəncamı toplayaraq SSRİ Hərbi Prokurorluğuna, MTN-nə təqdim etdim.

Onu da qeyd etmək istəyirəm ki, belə bir hadisə hələ 1988-ci ilin noyabr ayında Sumqayıt hadisələri ilə əlaqədar da olmuşdu. Bu hadisənin tarixi mənim anadan olduğum gündən 5-6 gün qabaq olduğundan tam yadımdadı.

Odur ki, məftilli telefon rabitəsinin 20 yanvar 1990-cı il tarixi ömürlük yaddaşda qalır, hətta öz vəzifələrinin itirilməsindən qorxan rəhbər işçilər belə bir ağır dövrdə işgüzar, fədakar rabitəçilərimizə qara yaxmaqdan əl çəkmirdilər.

1990-cı il yanvarın 24-də Oktyabr Telefon Qovşağının rəhbərliyi Vaqif Rzayev başda olmaqla, Oqtay Həsənov, Vahid İsmayilov və s. rabitəçilər 3 günlük yorğunluqdan sonra komendantdan buraxılış vəzəfəsi alınmaqla rəisin məşını ilə axşam saat 9-10 radələrində evə yola düşmüşdülər. Onları İnkilab küçəsi 2-2a evlərin yanında hərbi postda saxlayaraq zirzəmiyə salmışlar. İşgəncə verməklə əllərində olan buraxılış vəzəfəsinin qeyri-qanuni hazırlandığını bildirmiş, avtomatın qundağı ilə vura-vura üstlərində axtarış aparmış "ekstremist" adlandırmışlar. Bir neçə saat saxlanıldıqdan sonra Respublika hərbi komissarının köməkçisinin həyat yoldaşı, ATS-32-də statistik işləyən Tanya Bondaryova onların saxlanıldığını, avtomatla itələnərək yolun o biri tərəfinə aparıldıklarını gördükdə hərbcilərə bu şəxslərin rabitəçi olduqlarını bildirmiş və ərinə xəbər vermişdir. Bu vaxt 5-ci mərtəbədə yaşayan Tanyanın balkonuna atəş açılmışdı.

Bu cür hadisələr Badamdar yolunda, ATS-38\39-da da baş vermişdi.

ATS-38\39-da Rostovdan gəlmiş akkumulyator təmir edən ustalar 4-cü mərtəbədə qalırdılar. 20 yanvar 1990-cı ildə saat 2 radələrində onların yatdığı otağa əli silahlı rus əsgərləri soxularaq, onları ATS-38\39-da gizlənməmiş "nayomnik ekstremist" adlandırmışlar. Şəhər 5-ə yaxın mən və Oktyabr polis şöbəsinin nümayəndələri orada izahat verdikdən sonra rus əsgərlərindən yaxa qurtara bilmişdik.

MURAD AĞAYEV

"TELERADIO" İB DİSPETÇER XİDMƏTİ VƏ
TEKNIKI NƏZARƏT QRUPUNUN MÜHƏNDİSİ

- 20 yanvar 1990-cı ildə Bakıxanov qəsəbəsindən metro ilə işə gəldim. Razin qəsəbəsində və Neftçilər metrosu ətrafında sakitlik idi. Sahil (26-lar) stansiyasından çıxanda gördüm ki, ətraf əli avtomatlı və qalxanlı, çox iri cüssəli, çox zəhmli əsgərlərlə, sıx cərgələrlə doludur. Onlar mənə işə - Rabitə Nazirliyinin arxa tərəfində kabel qovşağına (KRA-ya) buraxmaq istəmədilər, vəsiqəyə baxıb icazə verdilər. Metrodan işə gedənə kimi gördüm ki, bütün 26-lar bağı və 26-lar raykomunun qabağı əsgərlər və hərbi texnika, maşınlarla doludur. Sonralar bildim ki, SSRİ Hərbi Nazirliyinin qərargahı orada yerləşdirilibmiş.

İşə çatdım, rayonlarla və şəhərlə rabitə kəsilmişdi.

Axşam evə gedə bilmədim. Dəmir yol vağzalının yaxınlığında 5 mərtəbəli evin 5-ci mərtəbəsində gecələdim. Bütün gecəni Bakıda atəş səsləri eşidilir və işıq saçan güllələr havada uçurdu.

Yanvarın 21-də oradan piyada işə gəldim, küçələr əli silahlı, qalxanlı əsgərlər və hərbi texnika ilə dolu idi.

Rayonlarda televiziya verilişləri gedirdi, lakin Bakıda televiziya stansiyasının qida bloku partladıldığı üçün enerji blokunun II mərtəbəsində yerləşmiş televiziya vericiləri tam sıradan çıxmışdı. Təxminən 7 gündən sonra Bakıda verilişlər başladı. Verilişlər rayonlara RRS-1-dən verilirdi.

ƏDALƏT İSAQOV

Rabitəçi

Mən ATS-94/95-in böyük mühəndisi vəzifəsində işləyirdim. Həmin gün axşamüstü mən o vaxtkı Oktyabr Telefon Qovşağına getdim ki, növbədə işləyən işçilərə komendant saati vaxtlarında işə gedib-gəlmək üçün "Xüsusi buraxılış vəsiqələri" gətirim. OTQ-dan qayıdanda mən o vaxtlar ATS-38-in xətt mühəndisi işləmiş Abbasov Fəminin maşını ilə gələsi oldum. Onun maşınında bizimlə birlikdə OTQ-nin rəisi Vəqif Rzayev və xətt xidmətinin rəisi Oqtay Həsənovla birlikdə təxminən saat 19.30 radələrində qayıdırdıq. Salyan kazarmasının yanına çatanda əli avtomatlı əsgərlər maşını saxlatdırıb hamımıza maşından yerə düşmək əmrini verdilər. Biz maşından yerə düşdük. Hava bərk soyuq idi. Külək ilə bərabər sulu qar yağdı. Orada olan zabitlərdən bir neçəsi Fəminin maşınına oturub onları Biləcəriyə aparmaq əmrini verdilər. Fəmin gedəndən sonra bizi bir sıraya düzüb ciblərimizi yoxladılar. Mənim cibimdə işçilərə məxsus "xüsusi buraxılış vəsiqələrini" gördükdə mənə "ekstremist, narodny front, sən nə işlə məşğulsan?"- deyə sual etdilər. Mən cavabımda vəsiqələrin ATS-in növbətçi işçilərinə məxsus olduğunu və həmin vəsiqələri onlara apardığımı bildirdim.

Onlar bizə əllərimizi yuxarı qaldıraraq başımızın arxasında saxlama əmrini verdilər. Soyuqdan barmaqlarımızın ucu göynəyirdi. Əlimi ağzıma aparıb qızdırmaq istədikdə kapitan rütbəli zabit avtomatını hazır vəziyyətə gətirərək mənim üstümə qışqırdı. Mən işə ona bir dəqiqəlik barmağımı qızdırmaq istədiyimi bildirdikdə, o, mənə qışqıraraq "siz erməniləri qovanda onlara soyuq deyildi?"- deyə cavab verdi. Mən ona bunun şayiə, böhtan olduğunu söylədim.

Sonra sovet əsgəri və zabıtları bizə yönümüzü divara çevirmək əmrini verdilər. Biz yönümüzü divara çevirəndən sonra başımızın üstündən avtomat güllələrini havaya sovurdular. Bu hadisəni yaxınlıqdakı 9 mərtəbəli binadan görən qadınlar bizə nə üçün belə əziyyətlər verdiklərini dedikdə, onlar avtomatlarının ağzını həmin binaya çevirib qadınlara tərəf avtomat güllələri atdılar.

Zabıtlar bizdən bir az aralananda, oradakı əsgərlərdən biri gətirib həməməzə bir siqaret ("Prima" siqareti) yandırıb ağzımıza qoydu ki, çəkin üşüməyin. (səhv etməməzə əsgər Orta Asiyadan idi). Bu zaman Vaqif Rzayev həmin əsgərə BQTS-in komendantına (soyadı yadımda deyil) xəbər verməyi xahiş etdi.

Bir müddətdən sonra zabıtlərdən biri gəlib "Vaqif Rzayev kimdir?"- deyə soruşdu. O, irəli çıxaraq "Mən" - deyə bildirdi.

Zabit:

-Səninlə olanları çağır.

Biz irəli çıxaraq onunla olduğumuzu bildirdik.

Zabit bizə bir-birimizin qoluna girərək yol boyu getməyimizi bildirdi.

Sonra biz çox çətinliklə axşam saat 23-24 radələrində evə çatdıq.

E M İ N T A Ğ I Y E V

1 saylı radio-rele stansiyasının mühəndisi

- 1990-cı ilin 19 yanvarında növbədə idim. Həmin gün iş vaxtı bitdikdən sonra- yəni 18.00-da digər işçilər getdilər. Saat 19.27-də güclü partlayış səsi eşidildi və elektrik enerjisi kəsildi. Stansiyanın elektrik generatoru avtomatik olaraq işə düşdü və mən Respublika televiziyasının siqnalının olmadığını gördüm. Bu zaman Mərkəzi televiziyanın birinci və ikinci proqramları radio-rele xətləri vasitəsi ilə normal qəbul olunurdu. Bir neçə dəqiqədən sonra ikinci partlayış səsinə eşitdim və bayıra çıxaraq televiziyanın enerji blokuna tərəf getdikdə oranın tüstüləndiyini gördüm. Tezliklə yangınsöndürən və təcili yardım maşınları gəldilər.

Televiziya Komitəsində enerji olmadığı günlərdə 1 saylı radio-rele stansiyası avtonom elektrik generatoru vasitəsilə qidalanaraq normal işləmiş və fasiləsiz, keyfiyyətli rabitə təmin olunmuşdu. Stansiya gətirilərək orada quraşdırılmış videomaqnitofon vasitəsi ilə Moskvaya və oradan isə bir sıra xarici ölkələrə operativ şəkildə keyfiyyətli video materiallar ötürülərək dünyanın məşhur telekanallarında yayımlanmışdı. Bu vasitə ilə 20 yanvarda baş vermiş dəhşətli hadisələr dünya ictimaiyyətinin nəzərinə çatdırılmış və informasiya blokadası qismən aradan qaldırılmışdı.

10 fevral 2003-cü il

AYDIN BALAKİŞİYEV

Rabitəçi

- Yanvar hadisələri zamanı mən Binəqədi rayonu Goradil qəsəbəsində yerləşən Azərbaycan Radio Respublika mərkəzinin Radio-qəbuledici sexinin rəisi vəzifəsində çalışırdım. Yanvarın 19-u növbədə hal-hazırda peyk sexinin rəisi R.Əmrahov (onda o, radioqəbuledici sexinin mühəndisi vəzifəsində çalışırdı) idi. Axşam 20.50-də AzTV-də partlayışdan sonra dərhal telefonla ona zəng etdim və vəziyyət haqqında məlumat verməsini xahiş etdim. O, mənə məlumat verdi ki, dənizin kənarından radioverici sexin sahəsinin yanından şəhərə doğru tanklar hərəkət edir və fəvqəladə vaxtda nə edəcəyini məndən soruşdu. Mən ona təşvişə düşməməsini, o vaxtkı təlimata əsasən hərəkət etməyi və silahlı mühafizəçilərimizə daha da diqqətli olmalarını tapşırıdım. Yaşadığım ev Salyan kazarmasının yuxarı qapısından 200 m aşağı olduğundan və baş verən bütün hadisələri gözümü görəndən sonra 20 Yanvar şəhərdə fəvqəladə vəziyyət olmasına baxmayaraq səhər tezdən o vaxtlar hal-hazırda Rabitə Nazirliyinin yerləşdiyi binanın 1-ci mərtəbəsində yerləşən "Teleradio" İB-nin inzibati binasına getdim, rəhbərliklə görüşdüm və nə edəcəyimizi təlimatlandırılmasını xahiş etdim. Goradil qəsəbəsinə gedən yollar bağlı olduğundan iş yerində növbətçi mühəndis R.Əmrahovu əvəz etmək üçün bizə komendantın razılığından sonra ayın 23-də icazə verildi.

SƏBİRƏ AĞARZAYEVA

Bakı Teleqrafının rəisi

- 1990-cı ilin 20 yanvarı. Bu tarix xalqımızın yaddaşından heç vaxt silinməyəcək. Mənfur düşmən xalqımızın iradəsini sındırmaq, onu özünə tabe etmək istəyə də, rəşadətli Azərbaycan xalqını diz çökdürə bilmədi. Azğınlaşmış sovet ordusunun qarşısına çıxaraq xalqımız öz etirazını və nifrətini bildirdi. Vətənin ağır günündə xalq öz birliyini və gücünü nümayiş etdirərək heç nədən və heç kimdən qorxmayaq öz canından belə keçməyə hazır olduğunu göstərdi. Bir daha sübut olundu ki, bu xalq əyilməz xalqdır.

Xalqımızın o faciəli günlərində hər yerdə olduğu kimi Bakı Teleqrafında da kollektiv öz ağır və məsəqqətli günlərini yaşayırdı. Ölkənin iflic vəziyyətdə olmasına baxmayaraq, bütün rabitə müəssisələri kimi Bakı Teleqrafı da o ağır günlərdə fasiləsiz işləmişdi. O günlərdə kollektiv üzvləri hamılıqla səfərbər olaraq, bir an belə öz iş yerlərini tərk etməmiş, müəssisənin iş ahəngini pozmayaraq, əllərindən gələni etmişdilər. Bakı Teleqrafının kollektivi mənəvi sarsıntı keçirsələr də, xalqımızın başına gələn müsibətlərdən qorxmayaq, sözün əsil mənasında gecə-gündüz çalışmış, ötürülən teleqramlarla xalqın haray səsinə və nifrətini vaxtında dünyanın hər bir yerinə çatdırmışdır. O günlər müəssisənin rəhbərliyi sovet ordusunun zabıt və əsgərlərinin obyektə daxil olmasına yol verməmiş, rabitənin və avadanlıqların fasiləsiz işini təmin etmişdir. Həmin dövrdə müəssisələrdən və vətəndaşlardan sovet ordusuna və o zamankı sovet rəhbərliyinə ünvanlanan hiddət və etiraz dolu teleqramlar arasında kollektivin rəhbərliyi və üzvləri adından da

Bakının komendantına teleqram göndərilmişdi. Kollektiv üzvləri Vətənin dar günündə baş vermiş müsibətlərə görə öz hiddətini bildirmiş və xalqla həmrəy olduğunu nümayiş etdirmişdi.

20 Yanvar gününün səhəri Bakı Teleqrafının rəhbərliyi obyektin mühafizəsini gücləndirərək, obyektə hər hansı bir təsirin və kənar müdaxilənin olmasına yol verməmək üçün iş yerlərində öz vəzifələrini əzmlə yerinə yetirmişlər. Hadisələrdən sonra, 21 yanvar günü sovet ordusunun generalı Kobets Bakı Teleqrafına gələrək, müəssisədə olan vəziyyətlə maraqlanmış, teleqrafın fasiləsiz iş ahənginin getməsinə və obyektin sovet ordusu tərəfindən nəzarətə götürülməməsinə təəcüblə yanaşmış, onlar tərəfindən buraxılan bu səhvə təəssüfləndiyini bildirmişdi. Bəli, mənfur düşmən öz çirkin əməllərini tam həyata keçirə bilmədiyinə görə, o zaman ölkə üçün strateji əhəmiyyətli obyekt olan teleqrafın zəbt olunmasını təşkil edə bilməmiş və ölkənin haqq səsinin və harayının dünya xalqlarına çatdırılmasında Bakı Teleqrafının qarşısını ala bilməmişdi. O zaman başqa ölkələrin teleqrafları Bakı Teleqrafı ilə əlaqə saxlamış, Bakıdakı vəziyyətlə maraqlanan insanlar baş vermiş hadisələrdən kədərəndiklərini bildirmişlər.

O vaxtlar, xalqımızın görkəmli insanların, müəssisə və təşkilatların, adi vətəndaşların adından Qorbaçovun, Dubinyakin və digər xalq düşmənlərinin adına göndərilən hiddət və nifrət dolu minlərlə teleqramlar Bakı Teleqrafının çox illik şanlı tarixinə ən acılı və faciəli gün kimi və heç zaman unudulmayan bir tarix kimi yazılmışdır.

Bir sözlə, mənfur sovet maşını xalqımızın iradəsi qarşısında tab gətirə bilməmiş və onu sındırmaq istəsə də, əyə bilməmişdir. Atalar demişkən: "Polad sınar, amma əyilməz". Bu tarix heç vaxt unudulmayacaq və daima yaddaşlarda həkk olunacaqdır. Biz bu tarixlə fəxr edirik və şəhidlərimizin müqəddəs ruqları qarşısında sonsuz ehtiramla baş əyirik.

Ekologiya və Təbiəti Mühafizə

İdarəsi Rabitə Şöbəsinin Rəisi

Sabir Xəlilovun

Teleqramından

Sovet İttifaqının bütün xalqlarına, rus xalqına müraciət!

Sovet xalqına vicdanlı, düzgün məlumat çatdırılmadığına, görə aşağıdakıları hamıya çatdırmağı özümüzə borc bilirik.

Süni yaradılmış Yuxarı Qarabağ probleminə görə iki ildir ki, bütün Azərbaycan xalqı, Azərbaycanda yaşayan bütün millətlər heç kimə lazım olmayan, hamını uçuruma aparan müharibəyə cəlb olunublar. Erməni mafiyası aqlasığmaz hərəkətləri ilə azərbaycanlıların öldürülməsi ilə, yaşayış yerlərinin dağıdılması ilə təkmillətli Ermənistan yaratmağa nail olmuşdur. Ermənistandan təkə azərbaycanlılar yox, həmçinin ruslar və qeyri millətlər də qovulmuşlar. İki ildir ki, Volskinin himayəsi ilə erməni mafiyası erməniləri ən müasir silahlarla silahlandıraraq, Azərbaycan torpağı olan Dağlıq Qarabağda azərbaycanlıları məhv etmək, qovmaqla məşğuldur. Azərbaycanın sərhəd rayonlarında da müxtəlif təxribatlar törədilir, zirehli maşınlardan, hətta mətbuatda göstəriləndiyi nişansız vertolyotdan istifadə olunur.

20 yanvar saat 00.00-da ordu Bakıya daxil oldu.

Bu qərar Qorbaçov tərəfindən təkbəşinə qəbul olunub.

Azərbaycan xalqı və dövləti kömək istəməyiblər.

Yüzlərlə günahsız insanın həyatına son qoyan əsgərlərin vəhşiliyi Qorbaçovun böyük erməni mafiyası ilə əlbir olmasına sübutdur.

Yoldaş ruslar, oyanın, rus əsgərləri dünən Gürcüstanda, bu gün isə Azərbaycanda insanları qətlə yetirirlər. Sabah lazım olarsa, Rusiyadakı azad səsleri susdurmaqdan ötrü bizi də təcili çağırıb, silahlandıracaqlar, hələ yadımıza salacaqlar ki, siz necə bizdə günahsızları qətlə yetirmisiz.

Bakıdan həqiqətin yayılmaması üçün ordu daxil olmazdan əvvəl televiziya studiyasında partlayış törədilib. Bu gün respublikada televiziya və radionun işləməsinə qadağa qoyulub. Bütün vasitələrlə bizi millətçi və qatil kimi qələmə verirlər. Xüsusən mərkəzi televiziya və radio ilə qondarma xəbərlər yayırlar ki, guya xalq cəbhəsi başqa millətlərə, xüsusən ruslara qarşı böyük təxribatlar hazırlayır.

Özünüzdən yaşlı azərbaycanlı dostlarınızı yada salın, onda bilərsiniz biz necə millətçiyik.

Bakı haqqında həqiqəti əldə edin.

Bizi fiziki olaraq məhv etmək olar, lakin Azərbaycanda yaşayan millətlərdən asılı olmayaraq, hər bir insana məxsus həqiqəti məhv etmək qeyri- mümkündür.

Çoxmillətli Bakı yaşayır və həqiqəti bütün dünyaya çatdıracaq.

23.01.1990-cı il

saat 11.30

HÜSEYN AĞAYEV

RABİTƏ NAZİRLİYİ HƏRBİLƏŞDİRİLMİŞ
MÜHAFİZƏ İDARƏSİNİN BÖYÜK MÜHƏNDİSİ

O günlərin amansız faciələrini mən də yaxşı xatırlayıram. Yasamal rayonunda Hərbiləşdirilmiş yanğın hissəsinin rəisi vəzifəsində işləyirdim. İndiki 20 Yanvar- keçmiş XI-ci qızıl ordu meydanı, Salyan kazarması sahəsinin ətrafı yanğın hissəsinin qoruduğu əməliyyat sahəsinin əhatə dairəsində yerləşirdi.

Həmişə gücləndirilmiş iş rejimində xidmət göstərən yanğın-söndürənlər yanvarın 12-dən başlayaraq xüsusi iş rejiminə, yəni kazarma vəziyyətinə keçirilmişdi.

Yanvarın 13-də Xalq Cəbhəsi nümayəndələri tərəfindən XI qızıl ordu meydanında yerləşən abidələrin barmaqlarına Azərbaycanın kiçik həcmli milli bayraqlarını asmaq lazım idi. Böyük riskə gedərək bölmə komandiri indiki Binəqədi rayonu Yanğınsöndürmə xidmətinin rəis müavini Sahil Rzayevin rəhbərliyi altında hissənin əməkdaşlarına yanğın nərdivanı vasitəsilə Azərbaycanın milli bayraqlarını asdırdım.

Vətənin azadlığı uğrunda mübarizəyə qalxan, torpağına, sərhədlərinə edilən təcavüzə etirazını bildirən silahsız, günahsız insanlar barrikadalar qurmaqla öz etirazlarını bildirən zaman, hissəmdə olan yanğın avtomobilləri ilə onların arasında şəxsi heyətə həmrəylik göstərirdim. Şəxsi heyətin vəsaiti hesabına onlar üçün Azərbaycanın 40-dan çox kiçik həcmli, 10 ədəd böyük həcmli milli bayraqlarının düzəldilməsini təşkil etmişdim.

Yanvarın 19-da baş verə biləcək yanğınların qarşısını almaq məqsədilə, 1 yanğın avtomobili 9 nəfər heyətlə 20 Yanvar meydanından Tbilisi prospektində kinostudiya rayonunda növbə çəkirdi.

O gün Teleradio komitəsinin həyətində mitinq oldu. Saat 19.05 də enerji bloku hərbiçilər tərəfindən partladıldıqdan sonra rəhbərlik etdiyim hissənin 1 yanğın avtomobili 7 nəfər heyətlə orada baş vermiş yanğın və tələfatın qarşısını almaqla məşğul idilər.

20 Yanvar meydanı yaxınlığında hər hansı bir səbəbdən baş verə biləcək yanğınların söndürülməsi məqsədilə yerləşdirilmiş yanğın avtomobili ilə mütəmadi rabitə əlaqəsi saxlanılırdı.

Gecə təxminən saat 24 radələrində sürücü Yamil Qarəhmədov radiostansiya ilə tankların fərarlarını yandırmış vəziyyətdə, işıq saçan güllələr ataraq 20 Yanvar meydanı tərəfindən irəlilədiklərini dedi və sözü yarımçıq kəsildi. Biz artıq, atışma, mühərrik, tank və fəryad səslərini Rabitə Kolleci ilə yanaşı yerləşən yanğın hissəsinin həyətin-dən eşidirdik.

Sonradan məlum oldu ki, sürücü yaralanaraq yanğınsöndürənlər tərəfindən yaxınlıqdakı təcili tibb avtomobilinə aparılmışdır.

İrəliləyən tanklar yanğın avtomobilinə 34 güllə (onların 3-ü tank mərmisi, 12-si tank pulemyotundan, 7-si əl pulemyotundan və 12-si avtomat) atışları vurmuşdu.

Sürətlə irəliləyən tanklar yanğın avtomobilini səkiyə və ağaclara sıxaraq əzmis, arxadan gələn başqa tank isə maşının yarı hissəsindən keçərək onu tam sıradan çıxarmışdı.

20 Yanvar rayonuna yaxınlaşmaq qeyri-mümkün idi. Mənim gecə saat 12.10-dan başlayaraq 6.00-a kimi dəfələrlə etdiyim cəhdlərə baxmayaraq bu mümkün olmadı, hər tərəf əli silahlı əsgər, zirehli maşın və tanklarla əhatəyə alınmışdı.

Nəhayət səhər saat 6.00-da hərbi formada meydanın yaxınlığına gəldim, hələ meydanı kəsilmiş əl, ayaq, baş və əşyalardan təmizlənməmişdilər. Yollarda qan çalaları gördüm, hər tərəf yanmış, qırılmış maşınlar, insanın baş və əyin geyimləri ilə dolu idi.

Bu vaxtı zirehli maşında əlində rupor tutmuş hərbi SSRİ Ali Soveti Rəyasət heyətinin fəvqəladə vəziyyət tətbiq etmək barədə Fərmanını elan edirdi.

Həmin gün Bakıda fəvqəladə vəziyyət haqqında rayonun komendantı general-leytenant Dubinyakın 1 saylı əmri də elan edilirdi.

Yaxşı yadımdadır, yanvarın 20-si axşam saat 22.45 radələrində yanğın hissəsinin post mühafizəçisi həyəcanlı halda kabinetimə girərək, məni hərbiçilərin fasada çağırıldığını xəbər verdi. Mən fasada hərbi forma ilə çıxanda mənim arxamca 30-a yaxın növbətçilər də çıxdılar. Fasadda 13 nəfər tam ekipirovkalı əsgər, serjant və 1 baş leytenant dayanmışdı. Mən ondan nə istədiklərini soruşduqda, o, mənim rütbəmə əhəmiyyət vermədən, rus dilində "Mayor! Öz inəklərinizi tövləyə sürün, yoxsa... hamınızı güllələyəcəyəm!"-dedi.

Mən mat-məəttəl qaldım və "Yoldaş baş leytenant, biz xidmət çəkirik, biz də hərbi formadayıq, mən sovet mayoruyam"-dedim. O cavabında "Axşam sizin maşın tankın qabağını kəsmişdi, bir söz belə desəniz, sizi güllələyəcəyəm"-dedi. Bundan sonra avtomat və pulemyotların qoruyucuları aşağı salındı.

"Mən sizdən general Dubinyaka şikayət edəcəyəm"- deyərək şəxsi həyətin içəriyə girmələri əmrini verdim.

Hərbiçilər bundan sonra həyətdə hasarın yanında atılıb qalmış, əzik yanğın avtomobilinə tərəf bir neçə avtomat atışları açdılar, hətta hasar 10-15 metr sökülərək dağıldı.

Bu vaxt onlar barədə mən təcili DİP-in növbətçi hissəsinə məlumat verdim, onlar öz növbəsində "bildiyin kimi hərəkət et" dedilər.

Fəvqəladə vəziyyət komendantlığına zəng vuraraq Dubinyakla danışmağı xahiş etdim, telefona bir mayor rütbəli rus zabiti yaxınlaşdı və məni Dubinyakla calaşdırdı. Mən hadisələri olduğu kimi danışaraq, hərbi patrullar tərəfindən bizə fasada çıxmağı və yanğınların söndürülməsini qadağan etdiklərini də dedim. O da hərbi patrulların tələbini əsaslandırdı.

Lakin bunlara baxmayaraq, böyük risk altında mən o gecə tak-somotor parkı yaxınlığındakı hündür mərtəbəli Kənd Tikinti Nazirliyinin, Biləcəri qəsəbəsi, Bakı şəhərində gülləbaran nəticəsində baş vermiş güclü yanğınların söndürülməsində öz əməkdaşlarımla birgə iştirak etdim. Hərbçilər yanğınların söndürülməsi zamanı atəş açıb və bizi yanğıni söndürməkdən yayındırırdılar.

Qanlı faciə törətmiş sovet ordusunun qoşun hissələri bununla kifayətlənməyərək Bakının küçələrində təpədən-dırnağa dək silahlanmış vəziyyətdə patrulluq edirdilər. Onlar günahsız adamlara atəş açıb, mağazalara girir, istədiklərini götürüb yeyirdilər.

21.01.90-cı ildə bir dəstə patrul Şərifzadə küçəsi 131-dən Yasamal qəsəbəsinə tərəf yolla hərəkət edirdilər, marşrut avtobusu onların yanından keçəndə odsöndürücüdən (qluşiteldən) çıxan səsə cavab olaraq hərbçilər insanlarla dolu avtobusa arxadan atəş açdılar. Arxa pəncərədən keçən güllə 1 nəfəri öldürdü, yaralanan oldu, maşın zədələndi.

Biz 20 Yanvarı haqlı milli matəm günü kimi qeyd edirik, o müdhiş gecəni iftixar hissi ilə xatırlayırıq.

QƏM KARVANI

20 Yanvar şəhidlərinə ithaf edirəm

Biri vardı, biri yox, gözəl bir ölkə vardı,
 Bu yurdun övladları sevgi ilə yaşardı,
 Bir gün qopdu fırtına, saldı yaman ayrılıq,
 Fələyin gərdişindən oldu hər yer qaranlıq.

İnsanları Tanrıya qurban kəsdi o gecə,
 İmam müsibətiydi, bir dəhşətdi o gecə,
 Faciəydi, zülümdü, xəyanətdi o gecə,
 Dağlar-daşlar od tutsun, bəs yanmasın, neyləsin?

Günahımız nə idi, biləmmədim, ay Allah,
 Bəla hardan gəlirdi, görəmmədim, ay Allah,
 Gecə gözümdə qalıb, siləmmədim, ay Allah,
 Qəlbimdə ümitsizlik oyanmasın, neyləsin?

Şeytan at oynadırdı, sevinirdi o gecə,
 Xəliq yaratdığından üz döndərdi o gecə,
 Başdan-ayağa qandı, dərdi-sərdi o gecə,
 Ədalətsiz bu dünya dağılmasın, neyləsin?

Xəyanət qurbanıydı nə oğullar, ay ana,
 Yanırdı, odlanırdı ər oğullar, ay ana,
 Ölümə baş vururdu, gör, oğullar, ay ana,
 Bacılar dərdədən yanıb, sızlamasın, neyləsin?

O bir cəsur oğuldu, tank üstünə yeridi,
 O güclüydü, ölümə qəhqəhəylə gülürdü,
 Yığılsın bütün aləm, bu müqəddəs şəhidi,
 Bu ət qan-yığına ağlamasın, neyləsin?

Gözləri yaşlı qaldı neçə qız, neçə ana,
 Hələ neçə ailə qurulardı, olmadı,
 Qara düyün vuruldu neçə toy xonçasına,
 Neçə eldə toy-mağar vurulardı, olmadı!

Ölümlə qazandılar onlar əbədiyyəti,
 Başını dikəlt, Vətən, fikir etmə, qəm yemə,
 Sınəmə yaz tarixi, unutmə həqiqəti,
 Məhəbbətin zirvəsi ölüm imiş sən demə!

İlhamə Kərimova

Səbəyel Poçtamtının mühəndisi

yazmaq üçün (həcmindən asılı olmadan) hər cümlədə, hər kəlmədə bütöv bir kitabdakı qədər, bəlkə bir az da çox məna yaratmaq istedadı tələb olunur. Çünki 20 Yanvar söhbəti Heydər Əliyev cənabları demişkən... "kiminsə haqqında yox, xalq haqqında, xalqın tarixi, xalqa qarşı təcavüz haqqında söhbətdir".

Bu kitab yazılarkən elə bir istedad olmasa da, xalqa məhəbbətə, 20 Yanvar fəlakətinin ağrı-acılarına istinad edilmişdir. 20 Yanvar həqiqətlərinə münasibətə, şəhidlərimizə ehtirama həsr olunmuş bu kiçik kitabça da, sözsüz ki, nöqsanlardan xali deyildir.

Nəzərə qarpan kəm-kəsirləri əziz oxucuların məhz bu məziyyətlərə bağışlayacağına əminik. Həm də əminik ki, xalqımızın müdrik rəhbəri Heydər Əliyevin bir çağırışını da ulu Tanrı reallaşdıracaqdır: "Mən bu günə də, sabaha da böyük nikbinliklə baxıram və sizi də bu sızıltıdan, iniltidən uzaqlaşaraq, gələcəyə baxmağa dəvət edirəm. Gələcəyimiz isə Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin möhkəmlənməsi, onun ərazi bütövlüyünün təmin olunmasıdır. Əmin olun ki, biz buna nail olacağıq".

İnşallah, müstəqilliyimiz daha da möhkəmlənəcək, əbədləşəcək, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü təmin olunacaq, həyatımız firavanlaşacaq və bütүн bu işlərdə əməyi olan, canlarını qurban verən insanların, o cümlədən şəhidlərimizin müqəddəs xatirəsi ehtiramla yad ediləcəkdir. Mənəviyyatca həmişə bizimlə olan, lakin cismən bizdən ayrı düşənlərə ehtiram hamının ləyaqət borcuna çevriləcəkdir. Şəhidlərin qəhrəmanlığı gənclərimizə örnək olacaq, Şəhidlər xiyabanı əsil müqəddəs ziyarətgahımıza çevriləcəkdir.

M Ü N D Ə R İ C A T

1. Ön söz	3
2. Qan yaddaşı	5
3. Leysandan əvvəl çaxan şimşək	13
4. Tarix unutmazlığı bağışlamır	33
5. Şəhidlik zirvəsinə uçan rabitəçilər	37
6. Ağrılı-acılı xatirələr	49
7. Qəm karvanı	90
8. Son söz əvəzi	93

Yığılmağa verilmişdir: 15. 11. 2003. Çapa imzalanmışdır:
22. 11. 2003. Nəşrin ölçüsü: 60x84 1/16. Ofset kağızı №1.
Ofset çapı. Fiziki çap vərəqi: 6,0. Sifariş: 57.
Sayı: 2000 ədəd. Müqavilə qiyməti ilə.

NURLAR

NEŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ

Bakı—Az1122, H.Zərdabi pr.-78. Tel: 977021, 971362.
Faks: 971295. E-mail: nurlar @ azdata.net

F31A

J96